

บทที่ 10

การควบคุมทางสังคม

ปฐม ทรัพย์เจริญ

สังคมกับมนุษย์ (บุคคล) เป็นสิ่งสองสิ่งที่ยากจะแยกออกจากกันไม่ได้ สังคมจะเป็นสังคมอยู่ได้ก็ต้องมีบุคคลมารวมกันอยู่เป็นกลุ่มเป็นก้อน เมื่อบุคคลหลายๆ คนมารวมกันแล้วก็เกิดความสัมพันธ์ติดต่อกัน และได้ร่วมกันพัฒนาความสัมพันธ์ที่มีต่อกันให้เพิ่มพูนเป็นระเบียบแบบแผนผูกพันซึ่งกันและกันมากยิ่งขึ้น (ไพฑูริย์ เครือแก้ว : 2513; หน้า 42) บุคคลจะต้องอาศัยสังคมเพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการทางร่างกาย การได้รับการปกป้องรักษาความปลอดภัย และความมั่นคงในชีวิต ความสะดวกสบายต่างๆ การศึกษา การอาชีพ การคบหาสมาคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง บุคคลจะต้องอาศัยสังคมในการสนองตอบความต้องการต่างๆ อันได้แก่

1. ความต้องการทางร่างกาย
2. ความต้องการความปลอดภัยและความมั่นคงในชีวิต
3. ความต้องการเข้าร่วมกลุ่ม ความต้องการความรัก และความต้องการได้รับการยอมรับ
4. ความต้องการได้รับการนับถือ การเคารพและความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง
5. ความต้องการที่แท้จริงของตนเอง

(Schulz and Rodgers: 1975; p.155)

ความต้องการทางร่างกาย (biological needs) คือความต้องการอาหาร อากาศ น้ำ ที่อยู่อาศัย และความต้องการทางเพศ ซึ่งเป็นความต้องการขั้นแรกหรือขั้นต่ำสุดซึ่งมาสโลว์เห็นว่าความต้องการดังกล่าวบุคคลและสัตว์มีเหมือนกัน และเขาเห็นว่าคนเราต้องได้รับการบำบัดความต้องการขั้นต่ำพอประมาณ จนไม่ยุ่งยากใจเสียก่อน ความต้องการขั้นสูงจึงจะตามมา ซึ่งสังคมต่างๆ ในโลกให้การบำบัดความต้องการทางร่างกายของสมาชิกสังคมแตกต่างกันไป ทั้งนี้ด้วยข้อจำกัดทางด้านทรัพยากรและเทคโนโลยีเป็นเบื้องต้น เช่นในสังคมที่พัฒนาแล้ว อาทิประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถให้การบำบัดความต้องการทางร่างกายแก่สมาชิกของเขามากกว่าสังคมด้อยพัฒนาหรือสังคมที่กำลังพัฒนา อันได้แก่ประเทศในทวีปเอเชียและแอฟริกาบางประเทศ

ความต้องการความปลอดภัยและความมั่นคงในชีวิต (safety and security needs) คนต้องการมีความปลอดภัยและความมั่นคงในชีวิตทั้งทางร่างกาย ทรัพย์สิน และจิตใจ โดยมีความมั่นใจเพียงพอว่าตนเองจะไม่ต้องทนทุกข์ทรมานในเรื่องนั้นๆ เช่นไปไหนมาไหนไม่ถูกจี้ปล้น ข่มขืน หรือมีคนคอยทำให้สุขภาพจิตเสีย

ความต้องการเข้าร่วมกลุ่ม ความต้องการความรักและความต้องการได้รับการยอมรับ (needs for belongingness, love and acceptance) โดยที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ดังนั้น มนุษย์จึงมีความต้องการเข้าร่วมกลุ่มเพื่อก่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชีวิต มนุษย์ยากที่จะอยู่อย่างโดดเดี่ยว ทั้งนี้ เพราะอย่างน้อยมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว มีพ่อแม่ พี่น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย ดังนั้น มนุษย์ต้องการเข้าร่วมกลุ่มแบบปฐมภูมิเป็นเบื้องต้น และต้องการเข้าร่วมกลุ่มแบบทุติยภูมิต่อไปเมื่อจำเป็นสูงขึ้น นอกจากนี้มนุษย์ยังต้องการความรักอย่างน้อยจากบิดามารดา ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง สามีภรรยา และคนอื่นๆ อื่นๆ ในการอยู่ในสังคมของมนุษย์ บุคคลต้องการได้รับการยอมรับจากคนอื่นๆ เช่น บุตรต้องการได้รับการยอมรับจากบิดามารดา หรือบิดามารดาต้องการได้รับการยอมรับจากบุตร ครูอาจารย์ต้องการได้รับการยอมรับจากลูกศิษย์ ฯลฯ และบุคคลต้องการได้รับการยอมรับว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และเขาเป็นส่วนหนึ่งที่จะยังประโยชน์ให้แก่สังคม

ความต้องการได้รับการนับถือ การเคารพ และความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง (needs for self-respect and self-esteem) บุคคลในสังคมต้องการความต้องการดังกล่าว เริ่มจากครอบครัว เป็นเบื้องต้น เราจะพบว่าบิดามารดาต้องการได้รับการนับถือและเคารพจากบุตร และถ้าเรวิเคราะห์ต่อไปอีกจะพบว่าบุคคลต้องการได้รับการนับถือและเคารพจากบุคคลอื่นๆ ในสังคม ในด้านความต้องการเกียรติยศชื่อเสียงจะเห็นว่าบุคคลมีความต้องการความมีหน้ามีตาในสังคม มีความต้องการเกียรติยศชื่อเสียงในสังคม

ความต้องการที่แท้จริงของตนเอง (the need for self-actualization) เป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ ซึ่งขั้นนี้บางคนขึ้นถึงบางคนขึ้นไม่ถึง ในขั้นนี้บุคคลจะทำในสิ่งที่ตนเองถนัดด้วยความเต็มใจอย่างยิ่ง ทำเพื่อการกระทำนั้นๆ โดยมีได้หวังแม้เกียรติยศชื่อเสียงของตนเอง บุคคลที่บรรลุ the need for self-actualization เช่น ไอศโตน์ เบโซเฟน ประธานาธิบดีลินคอล์น เป็นต้น

การที่บุคคลจะบรรลุขั้นต่างๆ มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม ทั้งทางเศรษฐกิจสังคม และการเมือง เช่นสังคมใดมีสภาพแวดล้อมที่ขาดความปลอดภัยในชีวิต หรือมีสภาพทางเศรษฐกิจแร้นแค้น ยากจน การที่จะบรรลุถึงขั้นสูงๆ เป็นไปได้โดยยาก อื่นๆ บุคคลจะบรรลุความต้องการขั้นสูงๆ ได้ก็ต่อเมื่อเขาได้บรรลุความต้องการขั้นต้นๆ มาแล้ว

เมื่อพิจารณาถึงความต้องการของมนุษย์ดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าหากปราศจากสังคมแล้ว มนุษย์ยากที่จะบรรลุความต้องการต่าง ๆ ดังกล่าว นอกจากนั้น หากมนุษย์ที่เกิดมาแล้วอยู่นอกภาวะสังคมความเป็นมนุษย์แบบที่เราพบเห็นจะมีเพียงรูปร่างหน้าตาเท่านั้น ส่วนพฤติกรรมจะแตกต่างจากมนุษย์ปกติทั่ว ๆ ไปซึ่งในเรื่องนี้จะเห็นได้จากกรณีของเด็กหญิงแอนนา อิสสะเบล และกมลลา (อ่านรายละเอียดในบทที่เกี่ยวกับมานุษยวิทยา) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่ามนุษย์ (บุคคล) กับสังคมเป็นสองสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้

จากความต้องการของมนุษย์ต่างๆ จึงเป็นหน้าที่ของสังคมที่พึงต้องสนองตอบความต้องการข้างต้น ทั้งนี้เพื่อป้องกันสังคมสลายตัว (disorganization of society) โดยสังคมจะต้องพยายามสร้างดุลยภาพ (equilibrium) ให้เกิดขึ้นภายในสังคม โดยป้องกันมิให้ส่วนประกอบขั้นมูลฐานของสังคม ตัวบุคคล และระเบียบแบบแผนแห่งระบบสัมพันธ์ที่บุคคลได้ร่วมกันสร้างขึ้น ไม่ให้ได้รับความกระทบกระเทือน หากส่วนประกอบขั้นมูลฐานของสังคมดังกล่าวได้รับความกระทบกระเทือนไม่เกิดดุลยภาพ สังคมจะสลายตัวไปในที่สุด เพื่อป้องกันการสลายตัวของสังคม จึงเป็นหน้าที่ของสังคมที่จักต้องรักษาลักษณะดังต่อไปนี้ไว้คือ

1. สังคมต้องสนองความต้องการมูลฐาน (basic needs) ของบุคคล ความต้องการมูลฐานของบุคคลที่สังคมจะต้องมีไว้ตอบสนองก็แบ่งออกได้หลายอย่าง คือ

ก. ความต้องการภายในร่างกาย (biological needs) เช่นน้ำ อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม ความต้องการทางเพศ (ปัจจัยสี่และเพศ) เน้นสิ่งจำเป็นที่สุดก่อน

ข. ความปลอดภัยแห่งชีวิต (physical safety)

ค. ความสุขทางใจ (psychological needs)

2. สังคมต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจ (participation) ในกิจกรรมสำคัญจากสมาชิกอย่างเพียงพอ

3. สังคมจะต้องมีการสืบแทน (recruitment) ทั้งทาง "คน" และทาง "วัฒนธรรม"

4. สังคมต้องมีระเบียบ (order) หรือการควบคุม (social control) อย่างเพียงพอ (ไพฑูริย์ เครือแก้ว : 2513 หน้า 42-53)

เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ (บุคคล) ในสังคม และการรักษาไว้ซึ่งลักษณะต่างๆ อันเป็นภาระหน้าที่ของสังคม สังคมจึงจำเป็นต้องจัดระบบต่างๆ ที่จำเป็นของสังคมเพื่อสนองความต้องการของบุคคลและภาระหน้าที่ของสังคมให้เกิดสัมฤทธิ์ผล

Lenski และ Lenski ผู้แต่งหนังสือ Human Societies ได้จำแนกระบบต่างๆ ที่จำเป็นของสังคมไว้ 6 ประการด้วยกันคือ (1) ระบบการสื่อสาร (2) ระบบการผลิต (3) ระบบการจำหน่ายจ่ายแจก (4) ระบบการป้องกัน (5) ระบบการสืบแทน และ (6) ระบบการควบคุมทางสังคม (Lenski and Lenski : 1974 ; p.28-29)

ระบบขั้นพื้นฐานอันแรกของทุกๆ สังคมคือระบบการสื่อสาร (a system of communication) ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็น (sine qua non) ของทุกๆ องค์การทางสังคม ทั้งสังคมของสัตว์และสังคมมนุษย์เป็นหน้าที่ของสังคมที่จะต้องให้สมาชิกของสังคมสามารถแลกเปลี่ยนข่าวสารซึ่งกันและกัน ในสังคมของสัตว์ระบบการสื่อสารเป็นไปในรูปของการใช้ สัญญาณ (signals) ในสังคมมนุษย์ใช้ทั้งสัญญาณ (signals) และสัญลักษณ์ (symbols) สังคมยิ่งซับซ้อน (complex society) มากเท่าใด ระบบการสื่อสารยิ่งซับซ้อนมากขึ้นเป็นเงาตามตัว

ระบบที่จำเป็นขั้นพื้นฐานประการที่สองของสังคมคือ ระบบการผลิต (a system of production) ถ้าต้องการให้สังคมคงอยู่ สังคมจำต้องพัฒนาเทคนิคต่างๆ เพื่อแสวงหาวัตถุดิบมาสนองตอบความต้องการของสมาชิกสังคมให้เพียงพอ

ระบบที่จำเป็นขั้นพื้นฐานประการที่สามคือ ระบบการจำหน่ายจ่ายแจก (a system of distribution) เป็นระบบที่กระจายทรัพยากรไปสู่สมาชิกตามความต้องการและจำเป็นของสมาชิก ซึ่งเป็นหน้าที่ของสังคมที่จะกระจายทรัพยากรให้สมาชิกสังคมส่วนใหญ่ได้รับความพอใจ

ระบบที่จำเป็นขั้นพื้นฐานประการที่สี่ของสังคมคือ ระบบการป้องกัน (a system of defense) เป็นหน้าที่ของทุกๆ สังคมที่จะต้องพัฒนาเทคนิคต่างๆ เพื่อปกป้องสมาชิกของตนให้ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งเป็นศัตรูร้ายกาจของมนุษย์ในสังคม และป้องกันการรุกรานจากศัตรูซึ่งเป็นมนุษย์สังคมอื่นๆ ซึ่งระบบการป้องกันนี้อาจกล่าวได้ว่าไม่มีสังคมใดประสบผลสำเร็จอย่างสมบูรณ์ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และแม้แต่ในอนาคตกาล ทั้งนี้เพราะว่าโรคภัยไข้เจ็บยังคงมีอยู่ และศัตรูซึ่งเป็นมนุษย์ด้วยกันก็ยังคงมีอยู่ ระบบการป้องกันนี้ยึดหลักที่ว่า สังคมจะอยู่รอดได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกสังคมปลอดภัยจากสิ่งดังกล่าวแล้ว ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของสังคมที่จะต้องพยายามพัฒนาสมาชิกให้มีพลานามัยสมบูรณ์เพื่อทำงานให้สังคม เพื่อเลี้ยงดูลูกหลานของสมาชิกสังคมสืบต่อไป ดังนั้น ระบบการป้องกันจึงรวมทั้งองค์ประกอบของกำลังทหารและการแพทย์

โดยที่ความตายเป็นสิ่งที่บุคคลไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้น สิ่งจำเป็นประการที่ห้าของทุกๆ สังคมได้แก่ ระบบการสืบแทนสมาชิกสังคม (a system of member replacement) ทั้งทางบุคคลและทางวัฒนธรรม อันได้แก่ ภาษา ทักษะหรือความชำนาญ กฎระเบียบ และประเพณี

ในวัยหนุ่มสาวสมาชิกสังคมจะต้องช่วยเหลือกลุ่ม อาทิเช่น ครอบครัว โดยเฉพาะในทางเศรษฐกิจ
สิ่งต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วต้องใช้เวลาเรียนรู้กระบวนการต่างๆ อย่างกว้างขวาง และซับซ้อนเป็น
ระยะเวลาอันยาวนาน กระบวนการดังกล่าวคือการเรียนรู้หรือการอบรมให้เรียนรู้สังคม (socialization)

สิ่งจำเป็นประการที่หก ทุกสังคมจะต้องมีระบบการควบคุมทางสังคม (a system of
social control) ความจำเป็นนี้อยู่บนความจริงที่ว่า ขณะที่เราอยู่ในสังคมในการไปมีความสัมพันธ์
กับคนอื่น ๆ นั้น สังคมจะสอนให้เราทราบถึงวิธีทางต่าง ๆ ในการปฏิบัติตนในสังคมและระบบ
การควบคุมทางสังคมจะพัฒนาเสมือนเป็น "กลไก" ช่วยให้เราประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่สังคม
คาดหวังว่าควรประพฤติปฏิบัติอย่างไร ระบบการควบคุมทางสังคมอาจจำแนกออกได้เป็น
2 ประการคือ (1) เป็นระบบของกฎระเบียบและค่านิยมที่ต้องยอมรับไปปฏิบัติและระบบของ
ความเชื่อที่เป็นเหตุผลของกฎระเบียบและค่านิยมดังกล่าว (2) ระบบการให้รางวัล (rewards)
และการลงโทษ (punishment) เพื่อจูงใจให้บุคคลประพฤติปฏิบัติตามในสิ่งที่สังคมยอมรับ นัก
สังคมวิทยาเห็นว่าในทางปฏิบัติไม่มีระบบการควบคุมใดมีประสิทธิภาพเท่ากับการบังคับใช้
(sanctions) นั่นคือ การให้รางวัลและการลงโทษนั่นเอง ซึ่งใช้บังคับบุคคลโดยคนอื่น ๆ การบังคับ
ใช้ด้วยการให้รางวัลและการลงโทษ บุคคลเรียนรู้ได้จากการอบรมให้เรียนรู้ทางสังคม (socialization)
การควบคุมทางสังคม (Social control)

กรรมวิธีหรือกระบวนการ (processes) ต่าง ๆ ในการควบคุมสังคม (social control)
จะแสดงออกในรูปของกลไกต่าง ๆ ที่สมาชิกสังคมใช้ป้องกันพฤติกรรมที่ผิดสังคมนหรือพฤติกรรม
ที่เบี่ยงเบนจากปกติ (deviancy) มิให้เกิดขึ้น หรือป้องกันมิให้พฤติกรรมดังกล่าวที่เกิดขึ้นแล้วมี
ผลเสียหายต่อสังคมอย่างรุนแรง

(Alvin L. Bertrand : 1967 ; p.281)

Richard T. Lapiere กล่าวไว้ว่า การควบคุมสังคมมุ่งไปในแง่ของการวิเคราะห์พฤติกรรม
ทางวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่ สถานภาพ (status) สถานภาพของกลุ่ม และบรรทัดฐานสังคม
(group and norms) ค่านิยม (value) การทอดทิ้งทางสังคม (social isolation) การควบคุมแบบ
เผด็จการ (autocratic control) การควบคุมแบบประชาธิปไตย (democratic control) วิกฤติการณ์
ทางสังคม (social crisis) และความเชื่อทางศีลธรรม (demoralization) โดยมุ่งที่จะให้แต่ละคน
ประพฤติและปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของสังคมที่วางไว้ (จิรพรรณ กาญจนะจิตรา อ้างถึง
Lapiere : 2520 ; หน้า 12-13)

Martindale กล่าวว่า "การศึกษา การควบคุมสังคมเป็นสังคมวิทยาที่เกี่ยวกับว่าทำ
อย่างไรที่จะให้ระเบียบสังคมดำรงอยู่ได้" (Bertrand 1967 อ้างถึง Martindale ; p.281)

Bredemire และ Stephenson ได้ให้คำจำกัดความของกลไกควบคุมทางสังคม (social control machanism) ซึ่งช่วยให้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้กระจ่างชัดขึ้นว่า "ทุกอย่างที่สังคมจัดเตรียมขึ้นเพื่อป้องกันความกดดันตึงเครียด (strains) หรือเพื่อป้องกันความกดดันตึงเครียดที่ยังผลให้เกิดพฤติกรรมผิดสังคม (deviance)" (Bertrand 1967 อ้างถึง Bredemeier and Stephenson ; p.281)

Martindale ยังชี้ให้เห็นต่อไปว่าอิทธิพล (influence) และอำนาจ (power) เป็นสิ่งจำเป็นในอันที่จะดำรงไว้ซึ่งความเป็นระเบียบเรียบร้อย ถ้าพิจารณาตามนัยนี้ การควบคุมทางสังคมอาจให้ความหมายว่าเป็นการ "รักษาไว้ซึ่งอิทธิพลและอำนาจ" (Bertrand 1967 อ้างถึง Martindale ; p.281)

อย่างไรก็ตามเขาก็ตระหนักดีว่าการควบคุมพฤติกรรมผิดสังคมเป็นเพียงหน้าที่ของอำนาจอย่างหนึ่งเท่านั้น

ที่จุดนี้ เราจะต้องทำความเข้าใจว่า กรรมวิธีหรือขบวนการการควบคุมทางสังคมนั้น แบ่งแยกอย่างต่อเนื่องกัน ซึ่งอาจจำแนกออกตามระดับความแตกต่างของพฤติกรรมได้เป็น 4 ประการ คือ (Bertrand 1967 ; p.282)

1. เป็นกรรมวิธีที่ใช้ป้องกันสถานการณ์ที่จะพัฒนานำไปสู่พฤติกรรมที่ผิดหรือเบี่ยงเบน (deviance) สังคม
2. เป็นกลไกที่จะจัดการความตึงเครียดหลังจากที่พฤติกรรมผิดสังคมเกิดขึ้นแล้ว
3. เป็นกลไกตรวจสอบและเปลี่ยนแปลงสาเหตุของพฤติกรรมผิดสังคม
4. เป็นกลไกควบคุมพฤติกรรมกลุ่มโดยหล่อหลอมมติมหาชนให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์

(Kimball Young : 1963 ; p.244-245)

วิธีการควบคุม : The means of control

การควบคุมอาจเป็นได้ทั้งเชิงปฏิฐานหรือเชิงบวก (positive) และเชิงนิเสธหรือเชิงลบ (negative) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งการควบคุมเป็นทั้งการให้รางวัล (rewards) และการลงโทษ (punishments) ซึ่งอาจจะกระทำทั้งโดยการใช้กำลังบังคับอย่างเปิดเผย (overt force) หรือโดยการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ (symbols) ซึ่งได้แก่สิ่งที่ใช้เป็นเครื่องหมายแทนอีกสิ่งหนึ่ง การแสดงท่าทาง คำพูด ข้อความที่เขียน

วิธีการควบคุมเชิงนิเสธรวมถึงการระงับสิทธิขั้นมูลฐานของมนุษย์ตามธรรมชาติ เช่น การห้ามมิให้มีเสรีภาพในการพูดตลอดจนการลงโทษทางร่างกายอย่างเปิดเผย

วิธีการควบคุมเชิงปฏิฐานได้แก่ การให้รางวัลในระดับต่าง ๆ กัน นับตั้งแต่รางวัลที่เป็นสัญลักษณ์ (symbolic rewards) เช่น เหรียญตราเกียรติยศ ตลอดจนถึงที่กำหนดสถานภาพอันได้แก่ รางวัลทางวัตถุต่าง ๆ (physical rewards) อาทิเช่น ความมั่งคั่ง ทรัพย์สินเงินทอง และอำนาจเหนือบุคคลอื่น

วิธีการควบคุมไม่สามารถแยกพิจารณาส่วนใดส่วนหนึ่งโดยเว้นการพิจารณาวิธีการควบคุมอื่น ๆ ดังนั้น เราจะต้องทำความเข้าใจวิธีการควบคุมแต่ละระดับซึ่งต่อเนื่องกัน นับตั้งแต่การให้รางวัลเชิงปฏิฐาน (positive rewards) ต่าง ๆ ตลอดจนถึงการลงโทษขั้นสูงสุดคือ ประหารชีวิต ตัวอย่างของวิธีการบางประการที่ใช้ในการควบคุมซึ่งแต่ละระดับต่อเนื่องกัน เช่น

วิธีการควบคุมโดย	วิธีการควบคุมที่เป็น	วิธีการควบคุมที่เป็น	วิธีการควบคุมเชิง
การให้รางวัลเชิงปฏิฐานต่าง ๆ และรางวัลทางวัตถุโดยตรง เช่นการให้รางวัล, เงินรางวัล และรางวัลทางวัตถุต่าง ๆ เช่น ความมั่งคั่ง อำนาจเหนือผู้อื่น	สัญลักษณ์เชิงปฏิฐาน (positive symbolic) เช่น การชูชิบในทางดี, การจูงใจและการโฆษณาชวนเชื่อ, การโฆษณา, การยกย่องสรรเสริญเยินยอ, การให้เหรียญตราเกียรติยศที่เป็นสิ่งแสดงสถานภาพที่สูงขึ้น	สัญลักษณ์เชิงนิเสธ (negative symbolic) ได้แก่การสั่งให้เลิกปฏิบัติการณ์ที่จะลงโทษ, การตรวจสอบ, การตำหนิตำหนิติเตียน, การใช้ถ้อยคำล้อเลียน, การพูดจาเยาะเย้ยถากถาง, การตั้งฉายา, การตั้งสมญานาม, การชูชิบนินทาในทางไม่ดี	นิเสธด้วยวิธีการลงโทษทางร่างกายโดยตรง เช่นการลงโทษด้วยการประหารชีวิต การเนรเทศออกจากกลุ่ม การทรมานร่างกาย เช่นตอกเล็บ บีบขมับ การกักขัง จำคุกกักกัน การปรับ การทดแทน ค่าเสียหาย การตรวจค้น

วิธีการควบคุมต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นเป็นสิ่งที่เราพบเห็นอยู่เป็นประจำในสังคม จึงไม่จำเป็นต้องนำมาอธิบายแยกแยะ ณ ที่นี้

การควบคุมจะเกิดขึ้นเพื่อขจัดความขัดแย้งระหว่างบุคคลต่าง ๆ หรือกลุ่มต่าง ๆ และความขัดแย้งนั้นเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับองค์การทางสังคม

การใช้วิธีการควบคุมต่าง ๆ ในระดับที่ไม่เป็นทางการ (informal) ได้แก่ การพูดจา
วิธีประชา จาริต และมติมหาชน การใช้วิธีการควบคุมในระดับที่เป็นทางการ
(formal) ได้แก่ การบังคับใช้กฎหมายต่าง ๆ เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายที่เป็นลายลักษณ์
อักษร คำพิพากษาที่ผ่านมาแล้ว หลักเกณฑ์ที่เป็นทางการรวมทั้งกฎข้อบังคับของสถาบันต่าง ๆ

การควบคุมในกลุ่มปฐมภูมิ (primary group) เป็นไปโดยไม่เป็นทางการ แต่ในกิจกรรม
ของผู้ชำนาญการและสถาบันการควบคุมมีแนวโน้มที่เป็นทางการ ส่วนการควบคุมในกลุ่มทุติยภูมิ
(secondary group) เป็นไปโดยทางการ ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับการควบคุมในกลุ่มปฐมภูมิและ
กลุ่มทุติยภูมิจะได้กล่าวในหัวข้อต่อ ๆ ไป

กลวิธีควบคุมเป็นกลไกการควบคุมซึ่งกันและกัน : The reciprocity of control strategies
(Paul Sites : 1975 ; p.18-19)

ในการที่แต่ละพวกแต่ละกลุ่มหรือแต่ละบุคคลมีความสัมพันธ์กัน อำนาจในการ
ควบคุมของแต่ละพวกแต่ละบุคคลหรือแต่ละกลุ่มจะถูกจำกัดโดยอำนาจในการควบคุมของพวก
กลุ่ม หรือบุคคลอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กันและการใช้กลวิธีบังคับต่าง ๆ มาก
มายซึ่งจะได้อธิบายในหัวข้อต่อ ๆ ไป อนึ่ง อาจกล่าวได้ว่าทุกคน ทุกกลุ่มหรือทุกพวกมีอำนาจ
ในการควบคุมด้วยกันทั้งนั้น และพฤติกรรมของทุกคนทุกกลุ่ม หรือทุกพวกถูกควบคุมในระดับ
ต่าง ๆ กันโดยคนหรือกลุ่มพวกอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน

ตัวอย่างเช่น ในการมีความสัมพันธ์กันระหว่างผู้เป็นนายกับผู้เป็นทาส ถ้ามองอย่าง
ผิวเผินเราอาจจะเห็นว่าผู้เป็นนายมีอำนาจควบคุมทาสโดยเด็ดขาด และพฤติกรรมของผู้เป็น
นายนั้นไม่มีสิ่งใดที่จะควบคุมเขาได้ แต่ถ้ามองอย่างลึกซึ้งแล้วจะเห็นว่าถ้าผู้เป็นนายต้องการ
บังคับให้ทาสเป็นทาสรับใช้เขาต่อไปและให้ทาสทำงาน ผู้เป็นนายก็จะต้องมีทรัพย์สินเพื่อจัด
หาอาหารและที่อยู่อาศัยให้ทาสของเขา ถ้าผู้เป็นนายปราศจากทรัพย์สินเสียแล้วเขาก็จะปราศ
จากอำนาจในการควบคุมทาสของเขา เขาอาจต้องขายทาสไปให้นายคนอื่น ๆ หรือถ้าหากนาย
ต้องการป้องกันไม่ให้ทาสหนีเขาก็ต้องสร้างที่ควบคุมหรือจ้างผู้ควบคุม นอกจากนี้นายจะต้อง
ระมัดระวังมิให้พวกทาสรวมตัวกันแข็งข้อก่อการจลาจล สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วนั้นเป็นตัวควบคุม
พฤติกรรมของนายเพื่อที่เขาจะดำรงไว้ซึ่งสถานะภาพที่เขาเป็นอยู่ จากตัวอย่าง “นายกับทาส”
เกี่ยวกับเรื่องความแตกต่างของอำนาจดังกล่าวแล้วข้างต้น แสดงให้เห็นว่ากลวิธีควบคุมนั้นเป็น
การควบคุมซึ่งกันและกันเสมอ (control is always reciprocal) การควบคุมซึ่งกันและกันคือ ขบวนการ
การจัดระเบียบสังคม และการพยายามที่จะควบคุมพฤติกรรมคนอื่น ๆ เป็นการทำให้พฤติกรรม
ของตัวเองถูกควบคุมด้วยอย่างหนึ่ง การควบคุมซึ่งกันและกันยังมีตัวอย่างอีกมากมายเช่น การ

ควบคุมซึ่งกันและกันระหว่างมารดากับบุตร บิดากับบุตร บิดามารดา ครู-นักเรียน ผู้ปกครอง-ผู้ถูกปกครอง เป็นต้น

เมื่อเราพิจารณาถึงเรื่องอำนาจในการควบคุมของบุคคลหรือกลุ่มหรือสังคม เราจะเห็นว่าบางคน บางกลุ่ม หรือบางสังคมจะมีความสามารถในการควบคุมมากกว่าคนอื่น กลุ่มอื่น หรือสังคมอื่นอย่างเห็นได้ชัด แม้ว่าทุกคนหรือทุกกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กัน มีอำนาจในการควบคุมบางอย่าง แต่บางคนหรือบางพวกมีอำนาจในการควบคุมมากกว่า เช่น ในโครงสร้างทางสังคมของสถาบันการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย นักศึกษาย่อมมีอำนาจน้อยกว่าอาจารย์ การบริหารระดับคณะและการบริหารระดับมหาวิทยาลัย ทั้งนี้เพราะมหาวิทยาลัยให้บางสิ่งที่นักศึกษาปรารถนาคือความรู้จนกระทั่งถึงปริญญา นักศึกษาจึงถูกบังคับโดยกฎเกณฑ์ของมหาวิทยาลัยที่วางระเบียบไว้ หรืออาจารย์เป็นผู้กำหนดว่าในวิชาหนึ่ง ๆ นั้นท่านจะต้องศึกษาหัวข้ออะไรบ้าง จะออกข้อสอบอย่างไร วัดผลการศึกษาอย่างไร ซึ่งอาจารย์ก็ถูกควบคุมโดยกฎระเบียบของมหาวิทยาลัย นักศึกษาที่ถูกควบคุมโดยทั้งอาจารย์และกฎระเบียบของมหาวิทยาลัย ดังนั้นจะเห็นว่ามหาวิทยาลัยนั้นมีอำนาจมากกว่านักศึกษา ถ้านักศึกษาต้องการมีอำนาจในการควบคุมมากขึ้นอาจไปร่วมกับนักศึกษาคนอื่น ๆ ในระดับของชมรมหรือสโมสร ชมรมหรือกลุ่มหรือสโมสรที่มีการร่วมมือกันอย่างเข้มแข็งอาจจะสามารถเปลี่ยนแปลงขบวนการจัดระเบียบของสังคมในมหาวิทยาลัยที่มีอยู่ด้วยการเปลี่ยนแปลงระบบการควบคุมซึ่งกันและกันในการมีความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับอาจารย์หรือระหว่างนักศึกษากับผู้บริหารมหาวิทยาลัย

กลไกการควบคุมในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล : Control strategies in interpersonal relations

นักจิตวิทยาชื่อ Erving Goffman ซึ่งเขียนหนังสือชื่อ The Presentation of Self in everyday life ได้ให้ความกระจ่างในเรื่องวิธีการที่จะพยายามทำให้ได้รับการยอมรับโดย Goffman พูดถึง staging and performance คือการจัดเตรียมสถานที่และการวางตัวในการปฏิสัมพันธ์หรือการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคม (Paul Sites : 1975 ; p.19 อ้างถึง Goffman Erving)

เขายังให้เห็นว่าบุคคลมีการเตรียมการ (staging) เช่น การจัดเตรียมสถานที่และมีการวางตัว (performance) ในการปฏิบัติก่อนการเลือกสรรบุคคลที่จะมีความสัมพันธ์ด้วย ถ้าสามีภรรยาในชนชั้นกลางมีแผนการที่จะจัดงานสังสรรค์กับเพื่อน ๆ ของเขา เขาจะมีการเตรียมการจัดสถานที่ (prepare stage) โดยทำความสะอาดบ้าน จัดวางเครื่องเรือนให้เหมาะสม เตรียมอาหารอย่างสวยงาม จัดหาอาหารที่สมควรมาวางไว้ในที่ที่เหมาะสม รวมทั้งซ่อนหนังสือที่ไม่เหมาะสม ให้เด็ก ๆ นอนหรืออยู่กับพี่เลี้ยง เพื่อให้สถานที่ต้อนรับแขกมีบรรยากาศที่ประทับใจแขกผู้รับเชิญ และการวางตัวในการต้อนรับเขาได้ชักชวนวิธีการต่าง ๆ และพร้อมที่จะปฏิบัติทันทีที่แขกผู้รับเชิญมาถึง เริ่มต้นด้วยการกล่าวคำต้อนรับที่ถูกต้อง และมีการชักชวนพูดคุยถึง

เรื่องราคาหุ้น ภาพยนตร์ เมื่อถึงเวลาอันควรจะมีการเสิร์ฟอาหารและเครื่องดื่มที่เหมาะสม ส่วน
แขกผู้รับเชิญก็ตระหนักถึงวิธีการแต่งกาย วิธีการพูดจา ตลอดจนกิริยามารยาทและท่าทาง โดย
จะพยายามปฏิบัติตนในสิ่งที่จะได้รับการยอมรับจากคนอื่น ๆ ในสังคม ตลอดจนปฏิบัติตามกลไก
ในการควบคุมสังคมที่มีอยู่ การที่การจัดงานสังสรรค์มีความเป็นระเบียบตามสังคมกำหนดนั้น
เป็นผลมาจากการวางแผนเตรียมงานที่ดี และมีการชักจูงมกลไกควบคุมรายการต่าง ๆ ที่จะ
แสดงออกในช่วงเวลาที่สมควรและเหมาะสมโดยทั้งแขกผู้รับเชิญและเจ้าของบ้าน และการจัด
เตรียมสถานที่ที่เหมาะสมของเจ้าของบ้าน

ในการพบปะสังสรรค์ของสมาชิกสังคมที่อยู่ในชั้นทางสังคมที่แตกต่างกันจะมีการ
ใช้กลไกควบคุมทางสังคมนานาชนิดที่แตกต่างกัน แต่เป้าหมายนั้นเหมือน ๆ กัน คือต้องการทำให้
เกิดความประทับใจและสนองความพึงพอใจซึ่งกันและกันในช่วงเวลานั้นหรือเพื่อวันต่อ ๆ ไป
ในอนาคต (Paul Sites : 1975 ; p.19-20)

กลไกในการควบคุมสังคม

ในการศึกษาพฤติกรรมหรือกลวิธีหรือกลไกในการควบคุมสังคมนั้น เพื่อให้นักศึกษา
เข้าใจกลไกในการควบคุมสังคมแต่ละประเภท จึงจำเป็นที่จะต้องแยกประเภทการควบคุมสังคม
ออกมาพิจารณา ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจกลไกในการควบคุมสังคม จากการศึกษาทาง
วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น นักเคมีทราบว่าน้ำนั้นประกอบด้วยไฮโดรเจนสองอะตอม
และออกซิเจนหนึ่งอะตอม หากนักเคมีไม่ทราบองค์ประกอบของน้ำ น้ำก็ยังคงเป็นสิ่งลึกลับอยู่

ดังนั้น ในการจำแนกประเภทและการวิจัยเป็นศาสตร์ที่จะทำให้เราสามารถจัดความ
ลึกลับในโลกที่เราอาศัยอยู่ ทำให้สังจธรรมปรากฏ การจำแนกประเภทช่วยให้เราสามารถเข้าใจ
ได้ว่าเรากำลังสังเกตอะไร ศึกษาอะไร

การศึกษากการควบคุมสังคมก็เช่นกัน เพื่อเป็นการนำเราให้ไปสู่ความเข้าใจกลไกใน
การควบคุมสังคม จึงจำเป็นที่จะต้องจำแนกประเภทของกลไกในการควบคุมสังคม เมื่อเรา
ทราบถึงกลไกแต่ละประเภทแล้ว เราจะสามารถเข้าใจและนำกลไกต่าง ๆ เพียงอย่างเดียวหรือ
หลาย ๆ อย่างหรือทุกประเภทไปใช้ในการควบคุมสังคมให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสังคม
ที่เป็นอยู่หรือสังคมที่เราคาดว่าควรจะเป็น และทำให้เราทราบว่าวิถีชีวิตของเรานั้นถูกกลไก
ประเภทใดควบคุมบ้าง

Paul Sites ผู้แต่งหนังสือ *Control and Constraint : An Introduction to Sociology*
ได้จำแนกกลไกในการควบคุมสังคมออกเป็น 7 ประเภทใหญ่ ๆ คือ (ก) กลไกทางวัฒนธรรม
(ข) กลไกในการแลกเปลี่ยน (ค) กลไกเกี่ยวกับกฎระเบียบ (ง) กลวิธีกลอุบาย (จ) กลวิธีบังคับ
(ฉ) กลวิธีรวมตัว (หรือกำลังเข้าด้วยกัน) และ (ช) กลวิธีในการถอนตัว (Paul Sites : 1975 ;
p.25-66) โปรดดูตารางที่ 1 ประกอบ

ตารางที่ 1*
กลไกควมคุมสังคมประเภทต่างๆ

<p>I กลไกทางวัฒนธรรม</p> <p> ก. ปทัสถานทางสังคม</p> <p> ข. การบังคับใช้</p> <p> ค. สถานภาพและบทบาท</p> <p> ง. การเข้ากลุ่มและการเข้าสู่สังคม</p> <p> จ. การจำแนกความแตกต่างและชั้นทางสังคม</p>	<p>IV กลไกกลอุบาย</p> <p> ก. กลอุบายใช้ถ้อยคำภาษา</p> <p> ข. กลอุบายที่ไม่ใช้ถ้อยคำภาษา</p>
<p>II กลไกการแลกเปลี่ยน</p> <p> ก. ผู้มีอำนาจเหนือ</p> <p> ข. ผู้มีอำนาจต่ำ</p> <p> ค. กลไกการแลกเปลี่ยนสมานลักษณะ</p>	<p>V กลไกบังคับ</p> <p> ก. การบังคับชนิดไม่รุนแรง</p> <p> ข. การบังคับชนิดรุนแรง</p>
<p>III กลไกกฎระเบียบ</p> <p> ก. การจัดระเบียบบริหารงาน</p> <p> ข. การทำให้เป็นผู้ชำนาญการ</p> <p> ค. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี</p>	<p>VI กลไกการรวมกำลัง</p> <p> ก. การรวมอย่างถาวร</p> <p> ข. การรวมกันอย่างชั่วคราว</p> <p> ค. การรวมกันเป็นบางส่วน</p>
<p> </p>	<p>VII กลไกในการถอนตัว</p> <p> ก. การถอนตัวโดยสิ้นเชิง</p> <p> ข. การถอนตัวแบบพิธีการ</p> <p> ค. การสลายตัวของกลุ่ม</p>

*ที่มา Paul Sites : 1975 ; p.27

**หมายเหตุผู้เขียนคำว่า strategy สอ เสถบุตร ให้คำแปลว่า แผนการ, คำราชาธิยสงคราม, ยุทธศิลป์, ยุทธศาสตร์ แต่ผู้เรียบเรียงใช้คำว่า "กลไก" มาจากคำว่า mechanism ซึ่ง Bertrand เรียกกลไกควบคุมทางสังคมว่าเป็น mechanism อย่างไรก็ตาม ผู้เรียบเรียงเห็นว่าบางกลไกอาจใช้ยุทธวิธี บางกลไกอาจใช้คำว่า กลวิธี เพื่ออ่านแล้วไม่ขัดหูหนึ่งหรือตามสมมตินิยามหนึ่ง

กลไกทางวัฒนธรรม (cultural strategies)

วัฒนธรรมที่นำไปใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมทางสังคมเรียกว่า ยุทธวิธี หรือ กลวิธี หรือกลไกทางวัฒนธรรม (cultural strategy) เพราะว่าเราใช้วัฒนธรรมเป็นกลไกควบคุม ทั้งพฤติกรรมของเรา (self) และคนอื่น ๆ กลไกทางวัฒนธรรมที่ใช้ในการควบคุมสังคมประกอบด้วย (1) บรรทัดฐาน (2) การบังคับใช้ (3) สถานภาพและบทบาท (4) การเข้ากลุ่มและการเข้าสังคม (5) ความแตกต่างทางสังคมและชั้นทางสังคม ซึ่งกลไกทางวัฒนธรรมแต่ละประเภท มีบทบาทสำคัญทั้งในกระบวนการจัดระเบียบสังคม และพัฒนาบุคคล (Paul Sites : 1975 ; p.29)

1. บรรทัดฐาน (norms) บรรทัดฐานเป็นแนวทางสำหรับปฏิบัตินั้น รวมถึงการให้กระทำบางอย่างและงดเว้นการกระทำบางอย่าง เช่น เรามีระเบียบประเพณีว่าให้มีสิ่งปกปิดร่างกายเมื่อปรากฏตัวต่อหน้าคนอื่น และห้ามเปลือยกายเดินไปตามท้องถนน ให้ขยับรถยนต์ชิดทางขอบซ้ายของถนน และห้ามผ่านเมื่อมีสัญญาณไฟแดง เป็นต้น

บรรทัดฐานอันเป็นแนวทางปฏิบัติที่ฝังตัวในกระทำความนั้น ถ้าไม่ได้มีตัวบทกฎหมายกำหนดไว้ แต่คนส่วนมากเขาเชื่อว่าถ้ากระทำลงไปแล้วเป็นการละเมิดสิ่งที่เขา "ถือ" กันเรียกว่า taboos

ความหมายของบรรทัดฐาน ได้มีผู้ให้ความหมายของบรรทัดฐานไว้หลายท่านด้วยกัน ซึ่งต่อไปนี้จะได้นำความหมายของท่านเหล่านั้นมาแสดงเพื่อเป็นแนวทางการศึกษาต่อไป

ประเสริฐ แย้มกลิ่นหึ่ง ได้อธิบายความหมายของ "บรรทัดฐาน" ไว้ดังนี้ บรรทัดฐาน หมายถึงระเบียบ กฎเกณฑ์ แบบพฤติกรรม หรือคตินิยมที่สังคมวางไว้ เพื่อกำหนดแนวทางสำหรับบุคคลยึดถือปฏิบัติในสถานการณ์ต่าง ๆ บรรทัดฐานจะบอกให้เราทราบว่าเราควรปฏิบัติอย่างไรในสถานการณ์ต่าง ๆ การที่สมาชิกในสังคมมีการติดต่อสัมพันธ์กันราบรื่นก็เพราะแต่ละฝ่ายต่างปฏิบัติตามบรรทัดฐานซึ่งทุกคนมีความเข้าใจร่วมกัน ทำให้เกิดความแน่นอนและความเป็นระเบียบในชีวิตสังคม (อานนท์ อากาวิกรม : 2515 ; หน้า 39 อ้างถึง ประเสริฐ แย้มกลิ่นหึ่ง)

ดร.ไพฑูรย์ เครือแก้ว ได้อธิบายความหมายของ "บรรทัดฐาน" ว่าเป็นตัวกำหนดความประพฤติหรือกิริยา (action) ในชีวิตประจำวันของบุคคลในสังคม หมายความว่า norms จะเป็นตัวแสดงมาตรฐานหรือปองออกมาเลยว่า ในสถานการณ์หรือเหตุการณ์เฉพาะอย่างยิ่งในชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคลนั้น เขาควรจะปฏิบัติหรือมีกิริยาอาการเช่นใดบ้าง (ไพฑูรย์ เครือแก้ว : 2513 ; หน้า 62)

ศาสตราจารย์ M. Sherif, *The Psychology of Social Norm*, 1936 ถือว่าบรรทัดฐาน ได้แก่ “มาตรฐานหรือความคิดที่คนส่วนมากในกลุ่มยึดถือเป็นหลักปฏิบัติหรือแนวทาง” ดังนั้น จึงก่อให้เกิดพฤติกรรมเหมือน ๆ กัน หรือเข้ารูปเดียวกัน (conformity) (บรรพต วีระชัย : 2520 ; หน้า 310 อ้างถึง M.Sherif)

บรรทัดฐานอาจจำแนกออกเป็นหลายประเภท เช่น กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ประเพณี จารีต ข้อห้าม วิธีประชา สมัยนิยม และพิธีกรรม เป็นต้น (Bierstedt : 1974 ; p.220) ซึ่งแต่ละประเภทนั้นมีทั้งซ้ำและเหลื่อมล้ำกันอยู่ ดังนั้น อาจแบ่งบรรทัดฐานออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 3 ประเภท คือ วิธีประชา จารีต และกฎหมาย (Paul Sites : 1975 ; p.32 อ้างถึง Sumner)

วิธีประชา (folkways) ได้แก่การดำเนินชีวิตหรือความเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยหนึ่ง ๆ ซึ่งปฏิบัติกันมาเป็นธรรมเนียมประเพณีอย่างนั้น สิ่ง queทุกคนในสังคมพึงปฏิบัติ แต่ถ้าหากผู้ใดฝ่าฝืนก็ไม่มีการลงโทษอย่างรุนแรงแต่อย่างใด ได้แก่การที่ผู้ชายไทยควรจะอุปสมบทเสียก่อนมีครอบครัว แต่ใครไม่ปฏิบัติก็ไม่มีการบังคับให้ทำ.... (ประสาท หลักศิลา : 2514 ; หน้า 426)

ศาสตราจารย์นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันชื่อ William Graham Sumner แต่งหนังสือชื่อ *Folk ways : A Study of the Sociological Importance of Usages, Manners, Customs, Mores and Morals*, (N.Y.), Dover, 1958 หน้า 4 กล่าวว่า “วิธีประชาเกิดขึ้นเองโดยไม่มีใครวางแผนเกิดขึ้นด้วยความจำเป็นในการอยู่รอด” วิธีปฏิบัติต่าง ๆ เมื่อได้ผลก็ยอมมีคนปฏิบัติตามและมีการส่งทอดไปยังคนรุ่นต่อ ๆ ไป (บรรพต วีระชัย : 2520 ; หน้า 311)

วิธีประชาของมนุษย์ผิดแปลกไปตามเผ่าพันธุ์และสถานที่อยู่ ที่เป็นเช่นนี้เพราะแต่ละชนชาติได้ค้นพบวิธีการต่อสู้หรือการครองชีวิต เมื่อได้พบวิธีดังกล่าวแล้วก็มักไม่ยอมเปลี่ยนวิธีประชาของคนบางชาติพันธุ์จึงคงที่อยู่เป็นเวลานาน วิธีประชาของสังคมใหญ่มักเปลี่ยนได้ง่ายกว่า (บรรพต วีระชัย : 2520 หน้า 312 อ้างถึง Paul H. Landis)

วิธีประชาได้แก่การปฏิบัติและขนบธรรมเนียมที่ยึดถือกันทั่ว ๆ ไป เช่น การถอดหมวกให้สุภาพสตรี มารยาทต่าง ๆ หรือสมบัติผู้ดี ถ้าหากไม่ปฏิบัติตามนั้นแล้วก็มี การลงโทษอย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ถูกกีดกัน หรือไม่ยอมรับเข้าเป็นพวกด้วย (บรรพต วีระชัย : 2520 ; หน้า 312 อ้างถึง H.P. Fairchild)

ตัวอย่างของวิธีประชาที่ช่วยให้เข้าใจกระจ่างขึ้นจาก John and Mavis Biesanz กล่าวว่า วิธีประชาวมถึง (บรรพต วีระชัย : 2520 ; หน้า 312 อ้างถึง Biesanz) (1) การใช้ภาษา (2) การใช้ระบบเงินตรา (3) การใช้ระบบดวงวัด (4) การฉลองวันเกิด (5) ชั่วโมงทำงานหรือเวลา

ราชการ (6) สิ่งที่ดีเป็นงานสำหรับผู้หญิงหรืองานผู้ชาย (7) การประพฤติอันเหมาะสมแก่การเป็นสุภาพบุรุษ (8) การสวัสดิเพื่อนฝูง (เปิดหมวก ทบไหล่ จับมือ ตามได้สุภาพ) (9) สติลของการแต่งบ้าน (10) การสนทนาการ (11) วิธีการเลี้ยงเด็ก (12) การลูกให้สุภาพสตรีนั่งในรถบัล (13) การทาลิปสติก (14) การไม่สูบบุหรี่ในสถานที่แออัดยัดเยียด

จารีต (mores) เป็นบรรทัดฐานของสังคมอีกรูปหนึ่ง ผู้บัญญัติศัพท์นี้ได้แก่ ศาสตราจารย์ Sumner ท่านกล่าวว่าจารีตเกี่ยวข้องกับเรื่องต้องห้าม (taboos) จารีตได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพและ/หรือความปลอดภัยของกลุ่มชน จารีตมีในทุกสังคม แต่แต่ละสังคมมีจารีตแตกต่างกันไป เช่น บางสังคมยอมรับการมีภรรยาหลายคนในขณะที่บางสังคมไม่ยอมรับ จารีตมีความใกล้ชิดกับค่านิยม และมีศีลธรรมเข้าสอดแทรก จารีตกำหนดว่าอะไรถูกอะไรผิด ทำอย่างไรเป็นบุญหรือบาป โดยไม่ต้องบอกเหตุผล การฝ่าจารีตของสังคม จะได้รับการตำหนิตืดเตียนหรือลงโทษอย่างรุนแรง ดังนั้น จารีตจึงเป็นบรรทัดฐานที่มีการบังคับใช้ (sanctions) ที่เข้มงวดกว่าวิธีประชา ทั้งวิธีประชาและจารีตมีการเปลี่ยนแปลงได้ แต่จารีตเปลี่ยนแปลงในอัตราที่ช้ากว่า อนึ่ง จารีตบางอย่างกลายเป็นวิธีประชาก็มี เช่น สตรีสูบบุหรี่ แต่เดิมเป็นเรื่องถือกันมาก แต่ปัจจุบันการถือเช่นนั้นน้อยลง วิธีประชาบางอย่างอาจกลายเป็นจารีตก็ได้ เช่น การมีทาสในสมัยก่อน ถือเป็นเรื่องธรรมดา แต่ปัจจุบันถือว่าการมีทาสผิดศีลธรรมหรือผิดจารีตนั่นเอง

กฎหมาย เป็นบรรทัดฐานอันเป็นแนวทางปฏิบัติอีกรูปหนึ่ง ในสังคมที่มีองค์การปกครองเป็นระเบียบ กฎหมายตามนัยทางสังคมวิทยา หมายถึงแนวทางปฏิบัติที่บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนกฎหมายที่มีได้บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรทางสังคมวิทยาถือว่าเป็นจารีต จารีตบางอย่างได้ถูกกำหนดไว้ในกฎหมาย เช่น ในแอฟริกาใต้มีกฎหมายห้ามไม่ให้คนต่างผิวแต่งงานกัน ในสหรัฐอเมริกาและอีกหลายประเทศห้ามไม่ให้มีภรรยาหรือสามีเกินหนึ่งคน ในสังคมสมัยใหม่กฎหมายมักมีขึ้นแทนที่จารีตอย่างมากมาย คือมีกฎหมายมากขึ้น กฎหมายขั้นพื้นฐานคือกฎหมายรัฐธรรมนูญ (บรรพต วีระชัย : 2520 ; หน้า 315-316)

2. การบังคับใช้ (sanctions)

การบังคับใช้ คือการให้การตอบแทน เช่น รางวัล (rewards) และการลงโทษ (punishment) มีความเกี่ยวข้องกับบรรทัดฐานทางสังคม (norms) กล่าวคือ บุคคลที่ปฏิบัติตามบรรทัดฐาน ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในสังคมย่อมคาดได้ว่าจะได้รับผลตอบแทนหรือรางวัล (rewards) หากละเว้นที่จะปฏิบัติตามบรรทัดฐานดังกล่าวย่อมคาดได้ว่า จะได้รับการลงโทษ (punishment) บางอย่าง

โดยที่การบังคับใช้ (sanctions) เป็นวัฒนธรรม ดังนั้น บุคคลย่อมทราบว่าสิ่งใดควรปฏิบัติและสิ่งใดควรละเว้นที่จะปฏิบัติ และปฏิบัติสิ่งใดจึงจะได้รับรางวัลตอบแทน ปฏิบัติสิ่งใดจะได้รับการลงโทษ ในแต่ละสถานการณ์สิ่งที่ทำให้บุคคลยอมรับหรือปฏิบัติตามวัฒนธรรมคือ ความกลัวที่จะสูญเสียความปลอดภัย ความมีหน้ามีตาเกียรติยศ ชื่อเสียง และสถานภาพทางเศรษฐกิจ นอกจากนั้นอาจกล่าวได้ว่า การลงโทษผู้ที่ไม่ยอมรับหรือไม่ปฏิบัติตามวัฒนธรรม และการให้รางวัลตอบแทนแก่ผู้ที่ยอมรับหรือปฏิบัติตามเป็นการส่งเสริมให้สังคมเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย อนึ่ง กลไกการบังคับใช้ยังเป็นกลไกที่ส่งเสริมชื่อเสียงของบุคคล และทำให้บุคคลมีหน้ามีตาอีกทั้งยังทำให้ระบบต่าง ๆ มีความหมาย (Paul Sites : 1975 ; p.34-35)

การบังคับใช้เชิงนิเสธ (negative sanctions) การบังคับใช้เชิงนิเสธหรือการลงโทษ (punishment) ใช้บังคับแก่ผู้ที่จะปฏิบัติตามบรรทัดฐานสังคมซึ่งในสถานการณ์นั้นต้องการให้บุคคลปฏิบัติ ความรุนแรงของการลงโทษขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานทางสังคมนั้น ๆ มีความสำคัญเพียงใด กล่าวคือ ผู้ที่ละเว้นปฏิบัติตามจารีตย่อมได้รับการลงโทษมากกว่าผู้ที่ละเว้นการปฏิบัติตามวิธีประชา ในทางปฏิบัติแล้วการบังคับใช้เชิงนิเสธหรือการลงโทษที่กระทำผิดบรรทัดฐานสังคมไม่สามารถใช้บังคับได้อย่างเสมอภาคสำหรับบุคคลทุกคนในกลุ่มหรือในสังคม ผู้ที่มีตำแหน่งทางสังคมสูง หรือมีอำนาจมากมักจะไม่ได้รับการลงโทษรุนแรงเท่ากับผู้ที่อยู่ในตำแหน่งทางสังคมที่ต่ำกว่าหรือมีอำนาจน้อยกว่าทั้ง ๆ ที่กระทำผิดบรรทัดฐานสังคมอย่างเดียวกัน เช่น ในการกระทำผิดกฎหมายบางอย่าง บางคนอาจถูกเจ้าพนักงานตักเตือน ห้ามปราม แต่บางคนต้องเสียค่าปรับดังนี้ เป็นต้น

การบังคับใช้เชิงปฏิฐาน (positive sanctions) การบังคับใช้เชิงปฏิฐานหรือการให้รางวัลตอบแทน (rewards) ใช้เมื่อบุคคลปฏิบัติตามบรรทัดฐานสังคม การให้รางวัลตอบแทนรวมถึงการยอมรับ (approval) การยกย่อง (praise) ให้เกียรติยศชื่อเสียง (the granting of esteem) และรางวัลตอบแทน (rewards) ต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า บุคคลที่มีตำแหน่งทางสังคมสูงหรือมีอำนาจมากมักจะได้รับการบังคับใช้เชิงปฏิฐาน หรือรางวัลตอบแทน มากกว่าบุคคลที่มีตำแหน่งทางสังคมต่ำหรือมีอำนาจน้อยกว่า

3. สถานภาพและบทบาท (statuses and roles)

ปรากฏการณ์อีกอย่างหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับบรรทัดฐานก็คือ "สถานภาพ" ทั้งนี้ก็เพราะว่า "บรรทัดฐาน" มิได้ลอยตัวอิสระ (float free) ในสังคม หากแต่มีความผูกพันอยู่กับ "สถานภาพ" อาจกล่าวได้ว่า สังคมมนุษย์ก็คือ "ตาข่ายของสถานภาพ" (network of statuses) ซึ่งเป็นกุญแจทำให้ทราบถึงกิจกรรมของกลุ่มและสมาคม (อานนท์ อาภาภิรม : 2515 ; หน้า 43)

ความหมายของสถานภาพ เพื่อให้ผู้ศึกษาเข้าใจถึงความหมายของสถานภาพยิ่งขึ้น จึง
ใคร่เสนอแนวความคิดของนักสังคมวิทยาบางท่าน ดังต่อไปนี้

Young and Mack อธิบายว่า “สถานภาพคือตำแหน่ง (position) ในโครงสร้างทางสังคม”
(อาานนท์ อาภาภิรม : 2515 ; หน้า 44 อ้างถึง Young and Mack)

ประสาท หลักศิลา อธิบายว่า “คือตำแหน่งหรือหน้าที่การงานซึ่งกำหนดขึ้นในโครงรูป
หรือระบบของสังคม ในแต่ละระบบของสังคมย่อมมีตำแหน่งหรือสถานภาพต่าง ๆ และมีระเบียบ
หรือปทัสถานสำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติของตำแหน่งหรือสถานภาพนั้น ๆ คู่กันไปด้วยเสมอ”
(อาานนท์ อาภาภิรม : 2515 ; หน้า 44 อ้างถึง ประสาท หลักศิลา)

ประเสริฐ แยมกสินหุ้ง อธิบายว่า “...หมายถึงสิทธิและหน้าที่ทั้งหมดที่บุคคลมีอยู่
เกี่ยวข้องกับผู้อื่นและสังคมส่วนรวม และมักจะมีความหมายเป็นการเปรียบเทียบความสูงต่ำใน
สังคม กล่าวคือ บุคคลมีสิทธิที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นเคารพยกย่องแค่ไหน... ในขณะที่เดียวกันสถานภาพ
จะกำหนดว่าบุคคลนั้นมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติต่อบุคคลอื่นอย่างไร... สถานภาพเป็นสิ่งเฉพาะ
บุคคลและทำให้บุคคลนั้นแตกต่างจากผู้อื่น... สถานภาพของบุคคลแต่ละคนขึ้นอยู่กับตำแหน่ง
ต่าง ๆ (position)” (อาานนท์ อาภาภิรม : 2515 ; หน้า 44 อ้างถึง ประเสริฐ แยมกสินหุ้ง) ข้อ
ควรสังเกตทั้งคำว่าบรรทัดฐานและปทัสถานแปลมาจากคำว่า norms นั้นเอง

ความสำคัญของสถานภาพ สถานภาพคือ ตำแหน่งของบุคคลในสังคมหรือกลุ่มคน
กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ทุกสังคมหรือกลุ่มคนย่อมมีตำแหน่งมากมาย เช่น สามเณร ภรรยา บิดา มารดา
บุตร ธิดา ครู นักเรียน ขาวนา กรรมกร นายจ้าง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นายกรัฐมนตรี
อัยการ ตำรวจ ผู้พิพากษา และตำแหน่งอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคม
เชิงซ้อน (complex society) ซึ่งประกอบด้วยบุคคลกลุ่มใหญ่ ๆ หลายกลุ่ม และคนเหล่านั้นมี
ความแตกต่างกันในด้านชีวิตความเป็นอยู่ การอาชีพ มีอัตราการย้ายถิ่นสูง จะมีตำแหน่งของ
บุคคลมากกว่าในสังคมล้าหลัง (primitive society) การปะทะสังสรรค์ทางสังคม (social interactions)
ของบุคคลในสังคมเชิงซ้อน ล้วนเป็นเรื่องของการปะทะสังสรรค์ทางตำแหน่ง (status interactions)
มิใช่เป็นไปในทางส่วนตัว (impersonal interactions) ซึ่งในสังคมล้าหลังมีมาก สิ่งนี้เองทำให้
“สถานภาพ” มีความสำคัญยิ่งต่อการศึกษาทางสังคมวิทยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการควบคุม
ทางสังคม

ตัวอย่างในเรื่องสถานภาพ เช่น การติดต่อกันระหว่างนักศึกษาใหม่มหาวิทยาลัยรามคำแหง
กับเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัย และอาจารย์ผู้บรรยายวิชาต่าง ๆ ในการสมัครลงทะเบียนเรียน นักศึกษา

ทำการลงทะเบียนในวันเวลาที่มหาวิทยาลัยกำหนดกับเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัย และเข้ารับฟังการบรรยายจากอาจารย์ตามวิชาที่ได้ลงทะเบียนเรียนไว้ โดยที่นักศึกษาไม่เคยรู้จักหรือเห็นหน้าเจ้าหน้าที่หรืออาจารย์มาก่อนเลย แต่การสมัครเข้าศึกษาลงทะเบียนเรียน และการเข้าฟังการบรรยายก็เป็นไปโดยตำแหน่งซึ่งมีบรรทัดฐานกำกับหรือควบคุมไว้

ดังนั้น บรรทัดฐานและตำแหน่งช่วยให้นักศึกษาใหม่รู้ว่า เขาควรจะทำพฤติกรรมหรือปฏิบัติอย่างไรบรรทัดฐานซึ่งเกี่ยวข้องกับสถานการณ์เหล่านั้นก็คือสิทธิ หน้าที่ อภิสิทธิ์ และภาวะจำยอมซึ่งวินิจฉัยพฤติกรรมของมนุษย์ในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม

ความหมายของบทบาท คำว่าบทบาท โดยทั่วไปอาจพิจารณาความหมายได้ 2 นัย คือ (ไพฑูริย์ เครือแก้ว ; 2513 ; หน้า 29-31)

1. พิจารณาในด้านโครงสร้างสังคม (social structure) บทบาทหมายถึงตำแหน่งทางสังคมที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ ซึ่งแสดงลักษณะโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น ดังนั้น บทบาทตามนัยนี้เป็นการจำแนกชนิดของบุคคลในสังคม ซึ่งถูกทำให้แตกต่างกันโดยคุณสมบัติและพฤติกรรมของเขาที่มีบรรทัดฐานกำกับ บทบาทแสดงให้เห็นถึงการวิภาคกิจกรรมต่าง ๆ และลักษณะซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในสังคมของสมาชิก

2. พิจารณาในด้านการแสดงบทบาทหรือการปะทะสังสรรค์ทางสังคม (social intereaction) บทบาทหมายถึงผลเนื่องที่มีแบบแผนของการกระทำที่เกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์แห่งการปะทะสังสรรค์นั้น (socially interacted) ตามนัยดังกล่าว บทบาทเป็นวิธีแสดงพฤติกรรมของบุคคลที่สังสรรค์กันนั้นว่าปฏิบัติต่อกันอย่างไรและคาดว่าผู้อื่นจะปฏิบัติต่อตนอย่างไร

เมื่อพิจารณารวมกันทั้งสองนัยแล้ว บทบาทจึงเป็นตัวกลางระหว่างสังคมกับบุคคล แต่ละคนที่อยู่ในสถานการณ์ซึ่งพฤติกรรมของเขากลายเป็นแนวทางปฏิบัติของสังคม และซึ่งการกระทำและคุณสมบัติอันแตกต่างกันของเขาที่มีต่อสังคมกลายเป็นบรรทัดฐานของสังคม ดังนั้น สังคมจึงต้องมีการวางรูปแบบของบทบาทที่ควรจะเป็น (ought to role) เอาไว้เมื่อสถานการณ์ (status) เป็นที่รวมแห่งสิทธิและหน้าที่แล้ว บทบาทก็เป็นลักษณะที่เคลื่อนไหว (dynamic) ของสถานการณ์คือการใช้สิทธิและหน้าที่ให้บังเกิดผล นั่นคือ สถานภาพแสดงให้ทราบว่าบุคคลนั้นเป็นใคร เป็นเด็ก เป็นนายแพทย์ เป็นบิดามารดา บทบาทที่จะแสดงให้ทราบว่าบุคคลนั้นถูกคาดหวังให้ทำอะไรบ้าง เช่นเมื่อเป็นเด็กก็อ่อนแอเกินไปที่จะทำงานได้ หรือเมื่อเป็นนายแพทย์ก็ควรสนใจในเรื่องคนไข้ สถานภาพและบทบาทจึงเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ออก เหมือนหนึ่งเป็นคนละด้านของเหรียญ

บทบาทของบุคคลในสังคมย่อมขึ้นอยู่กับสถานภาพที่ครองอยู่ และคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคล บทบาทของบุคคลจึงย่อมแตกต่างกันไปตามลักษณะของสถานภาพและลักษณะอุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ มूलเหตุจูงใจ การอบรม ความพอใจ รวมทั้งสภาพทางกายและจิตใจของบุคคลที่ดำเนินตามบทบาทนั้น

อาจสรุปสาระสำคัญของบทบาท ได้ดังนี้

1. บทบาทมีประจำอยู่ในทุกสถานภาพของสังคม
2. วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคมเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการกำหนดบทบาท
3. การที่บุคคลจะทราบบทบาทได้ต้องมีสังคมกรณี
4. บทบาทจริงที่บุคคลแสดงนั้นไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนกับบทบาทที่ควรจะเป็นไปตามบรรทัดฐานสังคม เพราะบทบาทที่บุคคลแสดงจริง ๆ นั้น เป็นผลของปฏิกริยาแห่งบุคลิกของบุคคลที่ครองสถานภาพร่วมกับบุคลิกภาพของบุคคลอื่น ๆ ที่มาร่วมในพฤติกรรมและเครื่องกระตุ้นต่าง ๆ ที่มีอยู่ในเวลาและสถานที่ที่เกิดการแสดงบทบาท

การให้ความสำคัญของสถานภาพมากขึ้นไปย่อมมีผลกระทบต่อบทบาท เพราะคนพยายามสร้างบทบาทให้แก่ตนเองมากขึ้นจนทำให้บทบาทที่ปฏิบัติจริง ๆ แต่ละบทบาทด้อยประสิทธิภาพ มีผลให้ผลงานที่ได้ต่ำกว่าที่ควรจะเป็น

บทบาทและการควบคุม (role and control)

โดยที่ลักษณะของบทบาทนั้นมีผลกระทบซึ่งกันและกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ บทบาทนี้มีส่วนควบคุมซึ่งกันและกัน สิ่งดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญในการควบคุมสังคม และจัดระเบียบสังคม กล่าวคือหน้าที่ที่บิดามารดาต้องรับผิดชอบต่อบุตรเป็นสิ่งควบคุมบทบาทของบิดามารดา ถ้าบิดามารดาต้องการให้บุตรมีชีวิตรอดและดำรงอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข บิดามารดาก็จักต้องพยายามอบรมสั่งสอนบุตรธิดา ทั้งนี้เพื่อเป็นการควบคุมพฤติกรรมของบุตรธิดาให้เป็นไปในทิศทางที่จะก่อให้เกิดผลดีแก่ตัวของเขาเอง ถ้าบุตรธิดาต้องการที่จะควบคุมให้บิดามารดาปฏิบัติแก่ตนในทิศทางที่ตนต้องการ ก็ต้องประพฤติปฏิบัติตามคำอบรมสั่งสอนของบิดามารดา

องค์ประกอบในการควบคุมบทบาทอื่น ๆ ได้แก่ การให้ความนิยมยกย่อง ชื่อเสียงเกียรติยศ กล่าวคือ คนจะประพฤติปฏิบัติในบทบาทอย่างใดอย่างหนึ่งจะดำเนินถึงการได้รับความนิยมยกย่องจากบุคคลอื่น ๆ ในสังคม เช่น คนที่ปฏิบัติหรือมีบทบาทตามคุณสมบัติผู้ดี ก็เพราะ

เขาสามารถคาดหวังได้ว่าเขาจะได้รับการยกย่องจากคนอื่น ๆ ในสังคม นายแพทย์ที่มีจรรยาแพทย์ได้รับการยกย่องอย่างสูงจากคนไข้ คนงานที่ดีมีความขยันหมั่นเพียรในหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย ก็จะได้รับคามยกย่องอย่างสูงจากนายจ้าง หนทางหนึ่งที่บุคคลจะได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ๆ ก็คือ การมีบทบาทอยู่ในวิถีทางที่จะได้รับการสนองตอบจากบุคคลอื่น บุคคลปฏิบัติตามบรรทัดฐาน เพราะว่าต้องการได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ๆ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าบทบาทมีการควบคุมซึ่งกันและกัน

4. กลไกในการเข้าสังคมและการเข้ากลุ่ม (group and societal entry)

ใช้ได้โดยผู้ที่เป็นสมาชิกสังคมหรือสมาชิกกลุ่มอยู่แล้ว หรือผู้ที่จะเข้ากลุ่มหรือเข้าสังคม กลไกทางวัฒนธรรมดังกล่าวเป็นกระบวนการควบคุมซึ่งกันและกันระหว่างผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มหรือสมาชิกสังคมอยู่แล้ว กับผู้ที่ต้องการจะเป็นสมาชิกกลุ่มหรือสมาชิกสังคมใหม่ ทั้งนี้ เพราะว่าผู้ซึ่งเป็นสมาชิกเก่าได้กำหนดระเบียบข้อบังคับอันเป็นมาตรฐานของกลุ่มเอาไว้แล้ว ดังนั้นผู้ที่จะเข้ากลุ่มหรือสมาชิกใหม่จะต้องควบคุมพฤติกรรมของตนตามมาตรฐานหรือข้อกำหนดของกลุ่มที่สมาชิกเดิมได้วางไว้

กลไกขั้นต้นในการเข้ากลุ่มคือ การอบรมทางสังคมหรือสังคมกรรมหรือสังคมประภคต (socialization) การอบรมทางสังคม (socialization) เกิดจากการที่บุคคลมาสัมพันธ์ทางสังคม (social interaction) แล้วทำให้พฤติกรรมของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปตามความคาดหวังหรือบรรทัดฐานของบุคคลอื่นที่เป็นสมาชิกอยู่ การอบรมทางสังคมนั้นมีลักษณะเป็นกระบวนการควบคุมซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมถึงการเรียนรู้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงว่าบุคคลควรจะทำอะไรในเรื่องของตนเองและจะปฏิบัติตนอย่างไรในสถานการณ์หนึ่ง ๆ เมื่อมีการปะทะสังสรรค์ทางสังคมเกิดขึ้น

จากการที่กล่าวว่าการอบรมทางสังคมเป็นกระบวนการควบคุมซึ่งกันและกันก็เพราะว่า ขณะที่บุคคลได้รับการอบรมทางสังคมจากบุคคลอื่น ๆ นั้น บุคคลอื่น ๆ ก็ได้รับการอบรมทางสังคมจากบุคคลนั้นด้วย

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับกลไกในการเข้าสังคมและการเข้ากลุ่มซึ่งเป็นกลไกควบคุมทางสังคมเช่นเดียวกัน ได้แก่ การผสมกลมกลืนหรือการปรับปรน (assimilation) การนำสมาชิกเข้าพิธีการต่าง ๆ และการใช้สัญลักษณ์และพิธีกรรมเป็นกลไกควบคุมพฤติกรรมของบุคคล กลุ่มสังคม เป็นต้น

5. การจำแนกความแตกต่างกันทางสังคมและชั้นทางสังคม (differentiation and ranking)

ในสังคมมนุษย์ทุกแห่งและกลุ่มมนุษย์ส่วนมากจำแนกความแตกต่างและชั้นทางสังคม

ของสมาชิกด้วยเกณฑ์บางอย่าง เกณฑ์เฉพาะที่ใช้กำหนดในแต่ละสังคม และแต่ละกลุ่มมีแตกต่างกันมากมาย แต่ที่พบเห็นได้โดยทั่วไปในสังคม เช่น ความสวยงามและความน่าเกลียด สีผิว ความสูง ความสำเร็จในการแข่งขัน อายุ เพศ การเกิดก่อนหลัง สถานที่เกิด เชื้อชาติ เงิน ความสามารถพิเศษ ความชำนาญ การศึกษา และตำแหน่งในครอบครัว

การจัดลำดับชั้นทางสังคมและความแตกต่างกันทางสังคมเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติทางสังคมที่มีอยู่ทั่วไปในสังคมมนุษย์

การจำแนกความแตกต่างทางสังคมและชั้นทางสังคมเป็นกลไกควบคุมสังคมทางวัฒนธรรม กลไกนี้ขึ้นอยู่กับระดับแห่งการยอมรับในการจำแนกความแตกต่างและชั้นทางสังคมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

การจัดลำดับชั้นทางสังคม (social stratification) กลไกทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับการจัดลำดับชั้นทางสังคมเป็นการใช้กลไกการจำแนกประเภท ชั้นทางสังคมเป็นผลมาจากการจำแนกประเภทในสังคม และมีการพยายามที่จะดำรงไว้ซึ่งชั้นทางสังคมนั้น ๆ ไว้ตลอดเวลา

ถ้าระบบลำดับชั้นทางสังคมปิดตาย เช่น ในระบบวรรณะ (caste) คนที่เกิดมาในลำดับชั้นประเภทใดก็ต้องอยู่ในลำดับชั้นประเภทนั้น

ถ้าระบบลำดับชั้นทางสังคมค่อนข้างเปิด คนสามารถเลื่อนชั้นทางสังคมได้ การที่จะเลื่อนขึ้นหรือลดชั้นทางสังคมขึ้นอยู่กับกระทำของบุคคลนั้น หรือขึ้นอยู่กับกระบวนการควบคุมสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ระบบลำดับชั้นทางสังคมนั้นไม่สามารถดำรงอยู่ได้ถ้าปราศจากการยินยอมของบุคคลในสังคม อย่างไรก็ตามลำดับชั้นทางสังคมอาจดำรงอยู่ได้ด้วยการบังคับ แต่ถ้าใช้การบังคับให้มีชนชั้นทางสังคม ชนชั้นทางสังคมดังกล่าวก็ไม่ใช่กลไกควบคุมสังคมทางวัฒนธรรม แต่จะกลายเป็นกลไกการใช้อำนาจบังคับ

กลไกในการแลกเปลี่ยน (exchange strategies)

กลไกในการแลกเปลี่ยนเกี่ยวข้องกับการค้าขายสินค้า การให้บริการ หรือการให้รางวัลระหว่างบุคคล (individuals) หรือระหว่างกลุ่ม (groups)

การแลกเปลี่ยนอาจเป็นการแลกเปลี่ยนสิ่งที่มีตัวตนจับต้องได้หรือสิ่งที่ไม่มีความจับต้องไม่ได้ แลกเปลี่ยนสิ่งที่มีประจักษ์แจ้งหรือสิ่งที่ย่อย ๆ ไม่มีตัวตน เป็นสิ่งที่ใช้ระยะเวลานานหรือสิ่งที่เป็นปัจจุบันทันที

กลไกการแลกเปลี่ยนจะพบเห็นโดยทั่วไปในชีวิตสังคม ซึ่งทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคมของ Peter M. Blau กล่าวว่า เพื่อนบ้านแลกเปลี่ยนความพอใจ เด็ก ๆ แลกเปลี่ยนของเล่น ผู้ร่วมงานแลกเปลี่ยนความช่วยเหลือ คนรู้จักคุ้นเคยแลกเปลี่ยนความสุภาพ นักการเมืองแลกเปลี่ยนการยินยอมหรือการยอมรับ ผู้ตกเตียงแลกเปลี่ยนแนวความคิดและแม่บ้านแลกเปลี่ยนวิธีปรุงอาหาร (ตำรากับข้าว) เป็นต้น (Paul Sites : 1975 ; p.48 อ้างถึง Blau)

ความแตกต่างประการสำคัญระหว่างกลไกในการแลกเปลี่ยนกลไกทางวัฒนธรรมก็คือ การใช้กลไกในการแลกเปลี่ยนปราศจากการใช้ศีลธรรมสอดแทรก ในระบบความสัมพันธ์ของบุคคล กลไกการแลกเปลี่ยนไม่ได้นำกลไกบังคับใช้มาปฏิบัติเพียงสิ่งเดียวที่บุคคลหรือกลุ่มสูญเสียเนื่องจากไปตัดความสัมพันธ์ก็คือ การสูญเสียรางวัล นอกจากนี้ ระบบความสัมพันธ์ที่มีรากฐานมาจากกลไกการแลกเปลี่ยนดูเหมือนว่าเปลี่ยนแปลงได้รวดเร็วกว่าระบบความสัมพันธ์ที่มีรากฐานมาจากกลไกทางวัฒนธรรม

แม้ว่ากลไกการแลกเปลี่ยนจะมีได้ในหลาย ๆ กรณีแต่กลไกที่เห็นชัดมากที่สุดได้แก่การแลกเปลี่ยนในระบบเศรษฐกิจ เช่น การแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ใช้แรงงานหรือคนงานกับนายจ้างของเขา สิ่งที่คนงานได้รับเป็นเครื่องตอบแทนในการให้บริการ ใช้ฝีมือ และกำลังกายในช่วงปฏิบัติงานระยะเวลาหนึ่งจากนายจ้างของเขา คือเงินจำนวนหนึ่ง

เมื่อเปรียบเทียบกับระบบความสัมพันธ์ของกลไกการควบคุมสังคมทางวัฒนธรรมในระบบครอบครัวที่ใกล้ชิดกัน ภาระหน้าที่ของบิดามารดาที่มีต่อบุตรและบุตรที่มีต่อบิดามารดามีมากมายกว้างขวาง ความสัมพันธ์ในระบบครอบครัวเกี่ยวข้องกับอารมณ์และความรู้สึกอย่างมาก การบังคับใช้โดยการป้อนบำเหน็จรางวัล และการลงโทษเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในระบบความสัมพันธ์

กลไกการแลกเปลี่ยนจำแนกได้เป็น 3 ประเภทคือ (1) กลไกแลกเปลี่ยนของผู้มีอำนาจเหนือ (2) กลไกการแลกเปลี่ยนของผู้มีอำนาจต่ำ (3) กลไกการแลกเปลี่ยนสมานลักษณะ (Paul Sites : 1975 ; p.49)

กลไกแลกเปลี่ยนของผู้มีอำนาจเหนือ (superordinate exchange strategies)

กลไกการแลกเปลี่ยนของผู้มีอำนาจเหนือผู้ใช้ได้แก่บุคคลหรือกลุ่มหรือสังคมที่มีอำนาจบังคับบัญชา หรือมีอำนาจในการจัดสรรทรัพยากรที่หายาก ซึ่งอาจเป็นในรูปของบำเหน็จรางวัลหรือการให้สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น บัณฑิต และอำนาจ ลาก ยศ สรรเสริญ เป็นต้น บุคคลหรือกลุ่มหรือสังคมที่มีอำนาจควบคุมและจำแนกแจกจ่ายทรัพยากรที่มีค่าและหายาก เขามีอำนาจ

ในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคล กลุ่ม และสังคมที่มีความต้องการทรัพยากรดังกล่าว ความสามารถในการควบคุมของผู้มีอำนาจเหนือจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับคุณค่าของทรัพยากร

กลไกการแลกเปลี่ยนของผู้มีอำนาจต่ำ (subordinate exchange strategies)

กลไกในการควบคุมที่สำคัญของผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจต่ำในอันที่จะดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยน (exchange relationship) ก็คือการเชื่อฟัง (obey) คำสั่งของผู้มีอำนาจเหนือซึ่งจะทำให้ผู้มีอำนาจต่ำกว่าสามารถควบคุมพฤติกรรมของผู้มีอำนาจเหนือให้ ให้อำนาจและสิ่งอำนวยความสะดวกแก่เขา

กลไกการแลกเปลี่ยนสมานลักษณะ (accommodation exchange strategies)

ในหลาย ๆ สถานการณ์ความสัมพันธ์ต้องหยุดชะงัก ดังนั้นจึงต้องใช้กลไกในการสมานลักษณะหรือการปรับปรน หรือการปรองดอง (accommodation) เป็นกลไกในการควบคุม

เมื่อใช้กลไกแลกเปลี่ยนสมานลักษณะแต่ละฝ่ายสละบางสิ่งบางอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งบางสิ่งบางอย่าง กลไกนี้เปิดโอกาสให้บุคคลต่าง ๆ หรือกลุ่มต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันโดยปราศจากการขัดแย้งกัน

กลไกสมานลักษณะเกิดขึ้นเพราะแต่ละฝ่ายเห็นว่าถ้าขัดแย้งกันแล้ว แต่ละฝ่ายมีแต่ได้ รับการสูญเสียมากกว่าจะได้รับผลประโยชน์ ดังนั้น การสมานลักษณะจึงเป็นการหลีกเลี่ยงการสูญเสียซึ่งเป็นผลมาจากการขัดแย้งกัน

ตัวอย่างเช่น ฝ่ายจัดการยอมรับการสมานลักษณะกับคนงานเพื่อหลีกเลี่ยงการหยุดงานประท้วง (strikes) หรือนานาชาติอาจจะยอมรับการสมานลักษณะเพื่อหลีกเลี่ยงสงคราม

กลไกการแลกเปลี่ยนประเภทการสมานลักษณะ ประกอบด้วย (1) การประนีประนอม (compromise) (2) การมีผู้ชี้ขาดหรือคนกลาง (arbitration or mediation) (3) การอดกลั้น (toleration) (Paul Sites : 1975 ; p.51)

การประนีประนอม (compromise) เป็นการสมานลักษณะขั้นพื้นฐาน การใช้การประนีประนอมไม่ได้หมายความว่าทุก ๆ กลุ่มที่เกี่ยวข้องได้รับความพอใจอย่างที่สุดกับข้อตกลงนั้น ๆ หรือว่ากลไกอื่น ๆ จะไม่ถูกนำมาใช้อีกเพราะความต้องการนั้นสำเร็จแล้ว

กลไกการประนีประนอมถูกใช้เป็นเครื่องบังหน้าเพื่อนำกลไกอื่น ๆ มาใช้บ่อย ๆ ในกรณีที่เกิดข้อพิพาทในเรื่องดินแดนประเทศคู่กรณีที่มีกำลังเหนือกว่าใช้อำนาจข่มขู่เพื่อนบ้าน

เพื่อนบ้านอาจจะยอมประนีประนอมโดยยอมยกดินแดนที่มีข้อพิพาทให้ แต่ขณะเดียวกันก็จะสร้างกำลังกองทัพอย่างเงียบ ๆ และแสวงหาพันธมิตรที่มีอำนาจและวางแผนยึดดินแดนกลับคืนมา

อนึ่ง ในการที่แต่ละฝ่ายได้ใช้กลไกการประนีประนอมแต่ไม่สามารถตกลงกันได้ พวกที่สามอาจจะถูกเรียกมาช่วย การมีพวกที่สามเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เป็นกลไกการใช้ผู้ชี้ขาดหรือคนกลาง

การมีผู้ชี้ขาดหรือคนกลาง (arbitration or mediation) ผู้ชี้ขาดจะใช้ข้อสรุปที่นอกเหนือจากข้อสรุปของคู่กรณี โดยผู้ชี้ขาดจะสรุปประเด็นปัญหาทุก ๆ ด้านและตัดสินชี้ขาดลงไป เช่นกรณีศาลโลก

คนกลางไม่ได้ทำข้อสรุปนอกเหนือจากข้อสรุปของคู่กรณี โดยคนกลางจะให้บริการและวางตัวเป็นกลาง ด้วยการชี้ให้คู่กรณีเห็นประเด็นของปัญหาที่ขัดแย้งกัน

การอดกลั้น (toleration) กลไกการแลกเปลี่ยนประเภทสมานลักษณะชนิดสุดท้าย คือการอดกลั้น การอดกลั้นเป็นการตกลงเป็นอย่างไม่เป็นทางการของคู่กรณี กล่าวคือคู่กรณีต่างฝ่ายต่างไปตามวิถีทางของตน โดยที่แต่ละฝ่ายไม่ละเมิดซึ่งกันและกัน หรือนัยหนึ่งคู่กรณีต่างไม่เห็นด้วยกับการกระทำของแต่ละฝ่าย แต่พิจารณาแล้วเห็นว่าต่างฝ่ายต่างไปในวิถีทางของตนดีกว่าการมีความสัมพันธ์กันแล้วก่อให้เกิดการขัดแย้งกัน

กลไกเกี่ยวกับกฎระเบียบ (procedural strategies)

บุคคลหรือกลุ่มต่าง ๆ ใช้กลไกเกี่ยวกับระเบียบสร้างกฎเกณฑ์การแข่งขัน (rules of game) ขึ้นมาด้วยหวังว่าจะทำให้เป้าหมายต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จหรือดำรงไว้ซึ่งเป้าหมายต่าง ๆ ของเขา

ดังนั้น บุคคลหรือกลุ่มต่าง ๆ จะพยายามให้บุคคลอื่น ๆ ยอมรับกฎระเบียบ การควบคุมจะสัมฤทธิ์ผล ถ้าบุคคลหรือกลุ่มอื่น ๆ ยอมรับและปฏิบัติตามระเบียบดังกล่าว เมื่อมีการฝ่าฝืนระเบียบจะมีการเรียกร้องให้มีการบังคับเพื่อดำรงไว้ซึ่งกฎระเบียบ โดยจะมีระเบียบต่าง ๆ ตามมาเพื่อให้ความเป็นระเบียบในระบบต่าง ๆ ดำรงอยู่ได้ และทำให้เกิดการยอมรับว่ากฎระเบียบเป็นเหตุเป็นผลอยู่แล้ว ดังนั้นกลไกเกี่ยวกับระเบียบดังกล่าวจึงกลายเป็นสิ่งที่จำเป็นระเบียบเอง

โดยนัยข้างต้น ผู้ซึ่งสามารถสร้างกฎระเบียบและกำหนดโครงสร้างขององค์การหรือกำหนดระบบและให้สวัสดิภาพแก่ผู้อื่นซึ่งยินยอมอยู่ในระเบียบมีอำนาจในการควบคุมมาก

กลไกเกี่ยวกับระเบียบจำแนกออกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่คือ (Paul Sites : 1975 ; p.52)

1. การจัดระเบียบบริหารงาน (bureaucratization)
2. การทำให้เป็นผู้ชำนาญการ (professionalization)
3. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (science and technology)

กลไกดังกล่าวทั้งสามประเภทเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ของความเป็นสมัยใหม่อย่างกว้างขวาง มีความสัมพันธ์กับสังคมเมือง สังคมอุตสาหกรรม และสังคมที่ซับซ้อน

นอกจากนั้น กลไกทั้งสามประเภทดังกล่าว ยังมีผลกระทบซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ผู้ชำนาญการส่วนมากถูกอบรมมาจากหน่วยงานหรือองค์การที่มีการจัดระเบียบบริหารงานเพื่อไปประกอบอาชีพในองค์การที่มีการจัดระเบียบบริหารงาน และการอบรมของเขาส่วนมากเป็นการอบรมในทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หรือพิจารณาในทางกลับกันก็จะเห็นได้ว่า ระบบขององค์การที่สนับสนุนวิชาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนั้นก็เป็นองค์การที่มีการจัดระเบียบบริหารงาน และผู้ที่ปฏิบัติงานในองค์การนั้นก็ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ชำนาญการ

กลไกควบคุมสังคมสมัยใหม่ทั้งสามชนิดดังกล่าวแล้ว เป็นกลไกที่มีอำนาจในการผลักดันสังคมมากอย่างหนึ่งที่มีมนุษย์ได้พัฒนาขึ้นมา ก่อให้เกิดสังคมสมัยใหม่ด้วยการทำให้ค่านิยมอยู่บนหลักของเหตุและผล ก่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายที่สังคมกำหนดไว้

กลวิธีการใช้กลอุบาย (manipulative strategies)

กลวิธีการใช้กลอุบายใช้โดยบุคคลหรือกลุ่มเพื่อพยายามที่จะควบคุมพฤติกรรมตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่นด้วยวิธีการสื่อความหมายต่าง ๆ

การจัดการควบคุมดำเนินการหลายรูปแบบ แต่ละแบบเน้นการสื่อข้อความมีเจตนาที่พยายามซ่อนเหตุผลที่แท้จริง เพื่อควบคุมพฤติกรรม ดังนั้น ผู้รับจะเกิดความเชื่อถือในเรื่องนั้น ๆ

กลวิธีการใช้กลอุบายแบ่งออกเป็นสองประเภทใหญ่คือ กลวิธีที่ใช้ถ้อยคำภาษา และกลวิธีที่ไม่ใช้ถ้อยคำภาษา

กลอุบายที่ใช้ถ้อยคำภาษา (verbal manipulation) ยังจำแนกออกได้อีกหลายชนิด เช่น - การโฆษณาชวนเชื่อ (propaganda) การโฆษณาชวนเชื่อเป็น “การจงใจที่พยายามจะควบคุมพฤติกรรมหรือความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของกลุ่มสังคม ตลอดจนใช้กลอุบายที่มี

ประสิทธิภาพเพื่อเปลี่ยนความรู้สึก ทัศนคติและค่านิยม” ในบรรดากลอุบายที่ใช้ถ้อยคำภาษาด้วยกันจะพบว่า การโฆษณาชวนเชื่อเป็นกลวิธีที่ใช้มากที่สุดในสังคม เช่น โทรทัศน์ ใช้เทคนิคของการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อพยายามควบคุมพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภค นักการเมืองใช้การโฆษณาชวนเชื่อเพื่อพยายามที่จะควบคุมพฤติกรรมในการไปออกเสียงเลือกตั้ง บริษัทต่าง ๆ มากมายและองค์กรต่าง ๆ รวมทั้งวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยจะมีแผนกประชาสัมพันธ์เพื่อทำให้ผู้มาติดต่อเกิดภาพพจน์ที่ดีต่อสถาบัน บริษัท ห้างร้าน องค์กร ฯลฯ และทำให้ผู้มาติดต่อมีพฤติกรรมและทัศนคติต่อองค์กรต่าง ๆ ไปในทางที่จะยังประโยชน์แก่องค์กรด้วยการให้ข่าวสารที่ได้เลือกสรรแล้ว

- เรื่องตลกขบขัน (humor) เรื่องตลกขบขันเป็นกลวิธีใช้กลอุบายอย่างหนึ่งได้เหมือนกัน โดยการเอาเรื่องจริงมาล้อเลียน กลวิธีดังกล่าวจะพบเห็นจากการ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์หรือในวารสารได้โดยทั่วไป ซึ่งนักเขียนการ์ตูนจะจับจุดมาเขียนให้เป็นเรื่องขวนขวาย ในขณะที่ข่าวสารหรือข้อความคำพูดบางอย่างไม่สามารถแสดงต่อมวลชนตรง ๆ ด้วยถ้อยคำภาษาได้ แต่การ์ตูนขวนขวายสามารถกระทำได้

เรื่องตลกขบขันสามารถลดความน่าเชื่อถือของบุคคลอื่น ๆ ได้ด้วย ดังนั้น การที่สามารถลดความน่าเชื่อถือของบุคคลนั้น ๆ จึงเท่ากับเป็นการลดอำนาจในการควบคุมของเขาเหล่านั้น เรื่องตลกขบขันสามารถทำให้สถานการณ์สังคมที่มีความตึงเครียดคลายความตึงเครียดลงได้ นอกจากนี้เรื่องตลกขบขันสามารถสร้างให้คนหนึ่งมีสถานภาพหรืออำนาจสูงขึ้น ขณะเดียวกันเป็นการลดสถานภาพหรืออำนาจของคนอื่น ๆ ให้ต่ำลง

- การพูดปดมดเท็จ (lying) เป็นกลวิธีใช้กลอุบายที่ใช้โดยทั่วไป การพูดปดมดเท็จควบคุมพฤติกรรมของผู้อื่นด้วยการให้ข้อมูลผิด ๆ การพูดปดมดเท็จเป็นการป้องกันและส่งเสริมความสำเร็จของผู้โกหก เด็ก ๆ โกหกเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกทำโทษ พ่อค้าใช้การโฆษณาหลอกลวงเพื่อแสวงหากำไรเพิ่มขึ้น นักการเมืองบางคนโกหกเพื่อที่จะรักษาเก้าอี้ หรือก็เพื่อจะได้รับเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองอีก

- การให้สมญา (labeling) คนอื่น หรือกลุ่มอื่นเป็นกลอุบายที่มีประโยชน์ในการควบคุมเช่นกัน เช่น การตั้งฉายาว่า เผ่าทหารก เผ่าสารพัดพิษ เด็กเหลือขอ อาชญากร เป็นต้น

- การใช้ภาษาเฉพาะ (the use of jargon) jargon เป็นภาษาเฉพาะที่ใช้โดยบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ในกลุ่มหรือวัฒนธรรมย่อย เพื่อสื่อความหมายข้อความ ข่าวสาร ทัศนคติ หรืออารมณ์ต่าง ๆ การใช้ถ้อยคำเฉพาะมักจะใช้เพื่อเป็นเกณฑ์กีดกันผู้ที่อยู่นอกกลุ่มซึ่งไม่เข้าใจการสื่อความหมาย

การใช้ถ้อยคำภาษาเฉพาะนั้น ๆ กลุ่มอาชีพมากมายรวมทั้งผู้ชำนาญการต่าง ๆ ใช้ถ้อยคำภาษาเฉพาะมาก การใช้ภาษาเฉพาะอย่างหนึ่ง ๆ จะก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือเป็นพวกเดียวกัน ภาษาเฉพาะจะเป็นการสร้างอาณาเขตให้กลุ่ม และจะยังผลให้กลุ่มมีความเข้มแข็งขึ้น

กลอุบายที่ไม่ใช้ถ้อยคำภาษา (nonverbal manipulation) กลอุบายที่ไม่ใช้ถ้อยคำภาษาเป็นกลไกที่พยายามทำให้การควบคุมบรรลุผลตามความมุ่งหมายด้วยวิธีการทำมากกว่าพูด กลอุบายดังกล่าวประกอบด้วยการจัดฉากและการแสดง การปิดบังข่าวสาร การเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบ การหนีปัญหา และการเกณฑ์เอาเป็นพวก

- **การจัดฉากและการแสดง (staging and performance)** ใช้เมื่อบุคคลหรือกลุ่มพยายามที่จะถ่ายทอดความประทับใจและข่าวสารโดยการจัดแสดงให้บุคคลอื่น ๆ เกิดความเห็นสอดคล้องตาม เช่น การแสดงอาวุธซึ่งได้มาจากการปราบปรามของตำรวจ ซึ่งจะทำให้บุคคลอื่นหรือกลุ่มอื่น ๆ เห็นว่าเจ้าหน้าที่ได้กระทำการปราบปรามอย่างสุดความสามารถหรือแสดงให้เห็นภาพพจน์ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ดังนั้น กลอุบายชนิดนี้จึงเป็นการกระทำที่บางครั้งเป็นการปกปิดความจริง ซ่อนเร้นสิ่งสำคัญบางอย่างและก่อให้เกิดบุคคลอื่น ๆ เข้าใจผิดในข้อเท็จจริง ซึ่งจะยังผลให้ผู้ใช้กลวิธีนี้ควบคุมสังคมได้

- **การปิดบังข่าวสาร (withholding information)** เป็นกลอุบายที่ไม่ใช้ถ้อยคำภาษาได้มีการนำไปใช้ในการปฏิสัมพันธ์มากมาย

การปิดบังข่าวสารที่มีคุณค่าจากผู้มีอำนาจเหนือจะทำให้ผู้อยู่ใต้อำนาจที่ต่ำกว่าเกิดความไร้ความสามารถในการตัดสินใจ ซึ่งจะยังผลทำให้การทำงานของผู้นั้นเสี่ยงอันตราย ถ้าบุคคลไม่สามารถเข้าถึงข่าวสาร เขาจะเป็นคนที่ไม่รู้เรื่องนั้น ๆ ซึ่งจะทำให้เขาโง่เขลา

ในสถานการณ์ส่วนมากคนเราจำเป็นต้องพึ่งข่าวสารมากมาย ดังนั้น การทำให้บุคคลไม่ได้รับข่าวสารเป็นกลไกการควบคุมที่สำคัญอย่างหนึ่ง ตามปกติแล้วบุคคลต่าง ๆ เลือกเผยแพร่ข่าวสารที่มีคุณค่าเพื่อเพิ่มระดับการควบคุมบุคคลอื่น ๆ ดังนั้น ข่าวสารจึงเป็นอำนาจอย่างหนึ่ง (Information is power) ตัวอย่างเช่น หนังสือพิมพ์หรือรัฐบาล มีอำนาจในการควบคุมข่าวสาร ดังนั้นทั้งหนังสือพิมพ์และรัฐบาลจึงมีอำนาจในการควบคุม (คนใน) สังคม

- **การเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบ (changing rules and procedures)** เป็นกลอุบายที่ไม่ใช้ถ้อยคำภาษาที่มักใช้ในองค์กรต่าง ๆ ถ้าบุคคลเชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎระเบียบที่มีอยู่ โดยปกติแล้วบุคคลดังกล่าวสามารถเรียกร้องสิทธิที่เขาควรจะได้รับในการปฏิบัติตามกฎระเบียบนั้น ๆ หากบุคคลอื่นเห็นว่ากฎระเบียบไม่ได้ยังประโยชน์ให้แก่เขา เขาจะเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงหรือตีความกฎระเบียบนั้น ๆ ใหม่

การเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบ หรือการตีความกฎระเบียบของเขาบางครั้งใช้อย่างตรงไปตรงมา และบางครั้งใช้อย่างมีเล่ห์เหลี่ยม แต่การใช้สองแบบเป็นการรักษาไว้ซึ่งกลไกเกี่ยวกับอำนาจที่มีอยู่ และเพื่อเป็นการเปลี่ยนแปลงกลไกเกี่ยวกับอำนาจ

- การหนีปัญหา (avoidance) เป็นกลไกที่ไม่ใช้ภาษาธรรมดา ๆ นี้เอง กล่าวคือ ถ้าบุคคลสามารถหนีปัญหาหรือหลบหนีการเผชิญปัญหาที่เขามีส่วนเกี่ยวข้องด้วย เขาประสบความสำเร็จในการควบคุมโดยที่เขาปกป้องตนเองจากการถูกอำนาจบังคับให้กระทำบางอย่างที่เขาไม่ต้องการกระทำ เขาหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่บังคับให้เขากระทำในสิ่งที่เขาไม่เต็มใจกระทำ นักบริหารผู้ที่ไม่ต้องการวินิจฉัยสั่งการในประเด็นปัญหาซึ่งเขากลัวว่าจะเกิดการผิดพลาดหรือทำให้เขาเป็นคนไร้ความสามารถ มักจะใช้กลไกควบคุมตามนัยดังกล่าว

- การเกณฑ์เอาเป็นพวก (co-optation) บุคคลที่ครองอำนาจอยู่มักจะใช้เพื่อลดการคุกคามของฝ่ายตรงข้ามด้วยการเอาบุคคลอื่นมาเป็นพวก เช่น การเลื่อนตำแหน่งหัวหน้าคนงานที่เป็นผู้นำกรรมกรคนสำคัญซึ่งกำลังสร้างความยุ่งยากให้โรงงานมาเป็นคนคุมงาน จะมิผลทำให้หัวหน้าคนงานนั้นมีความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกับฝ่ายบริหารโรงงาน ทำให้ความยุ่งยากต่าง ๆ ลดน้อยหรือหมดไป นักบริหารงานโดยมากใช้กลวิธีนี้เมื่อนโยบายถูกคัดค้านและอำนาจของตนถูกคุกคาม

กลวิธีบังคับ (coercive strategies)

โดยปกติกลวิธีบังคับจะใช้ก็ต่อเมื่อได้พยายามใช้กลวิธีอื่น ๆ แล้วประสบความสำเร็จล้มเหลว และบุคคลหรือกลุ่มยังไม่บรรลุนิติบุคคลของเขา

วิธีการบังคับส่วนมากต้องใช้อำนาจสูง และขณะเดียวกันเป็นการเสี่ยงต่ออันตรายมาก กลวิธีดังกล่าวอาจจำแนกออกเป็นสองวิธีคือ การบังคับแบบไม่รุนแรง และการบังคับแบบรุนแรง (Paul Sites : 1975 ; p.59-62) อนึ่ง การบังคับแบบไม่รุนแรงมีแนวโน้มที่จะนำมาใช้ก่อนการบังคับแบบรุนแรง

- กลวิธีการบังคับแบบไม่รุนแรง (nonviolent coercive strategies) เป็นประโยชน์มากกว่าวิธีการบังคับแบบรุนแรง สำหรับประชาชนที่มีอำนาจน้อย เพราะว่าประชาชนเหล่านี้ไม่มีทั้งเครื่องมือหรือมือ อาวุธเช่น อาวุธยุทธโศภณต่าง ๆ รวมทั้งทรัพยากรอื่น ๆ และกำลังอำนาจที่เข้มแข็ง ค่านิยมของบุคคลหรือกลุ่มอาจจะบังคับให้เลือกใช้กลวิธีแบบไม่รุนแรงได้ด้วยเหมือนกัน

- บุคคลต่าง ๆ หรือกลุ่มต่าง ๆ ที่มีกำลังอำนาจพร้อมมูลใช้กลวิธีนี้ด้วยเหมือนกัน การที่เขาเหล่านั้นเลือกกลวิธีดังกล่าวเพราะว่า กลวิธีแบบรุนแรงมักจะก่อให้เกิดความเสียหายลงทุนสูงและเป็นการเสี่ยงมากกว่า และยิ่งกว่านั้นยังทำให้เป้าหมายที่พึงประสงค์พังทลายลงได้ กลวิธีบังคับแบบไม่รุนแรงประกอบด้วยการใช้คำพูด การใช้เหตุผลได้ข้อกล่าวหา การประณาม การระงับ บำเหน็จรางวัล เช่น การให้บริการและบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก

- กลวิธีบังคับแบบรุนแรง (violent coercive strategies) เป็นการใช้อำนาจอย่างเปิดเผยในการพยายามที่จะบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ วิธีการบังคับจะเป็นแบบใดหรือมีความรุนแรงมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับทรัพยากรและเป้าหมายต่าง ๆ ตลอดจนการตกลงใจที่พร้อมจะลงทุนสูงและเสี่ยงต่อการสูญเสียที่สูงมาก กลวิธีนี้เป็นวิธีที่จะเปลี่ยนแปลงหรือป้องกันการเปลี่ยนแปลงสังคม

กลวิธีบังคับแบบรุนแรงประกอบด้วย การจลาจลและฝูงชนที่บ้าคลั่ง การปฏิวัติ และกลไกที่น่าสะพรึงกลัวอื่น ๆ

กลวิธีการรวมกำลัง (coalitional strategies)

กลวิธีการรวมกำลังเกี่ยวข้องกับความร่วมมือกันระหว่างบุคคลต่าง ๆ หรือสังคมต่าง ๆ เพื่อร่วมกันเพิ่มทรัพยากร เพื่อเผชิญหน้าฝ่ายตรงข้ามร่วมกัน ดังนั้นกลวิธีนี้จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มระดับอำนาจในการควบคุมให้สูงขึ้น กลวิธีการรวมกำลังกันจำนวนออกได้เป็น 3 ชนิด (Paul Sites : 1975 ; p.63-64) คือ

1. การรวมกันอย่างถาวร (permanent unification) จะนำมาใช้เมื่อบุคคล กลุ่มหรือสังคมต่าง ๆ ได้ตัดสินใจมารวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทุก ๆ เรื่อง กลวิธีนี้มีปรากฏเมื่อกลุ่มหรือบุคคลหรือสังคมต่าง ๆ มีสิ่งที่เหมือน ๆ กันมาก ได้พิจารณาแล้วเห็นว่ากรรวมกันจะเป็นการรวมพลังก่อให้เกิดความมั่นคงและเมื่อรวมกันแล้วจะมีสิ่งสูญเสียเพียงเล็กน้อยหรือไม่มีสิ่งสูญเสียเลย

2. การรวมกันอย่างชั่วคราว (temporary unification) เป็นการรวมเข้าด้วยกันอย่างชั่วคราวของประชาชน กลุ่ม หรือสังคมต่าง ๆ เพื่อวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดโดยเฉพาะในระยะเวลาสั้น ๆ ซึ่งการรวมกันนั้นมักเป็นผลมาจากถูกคุกคามร่วมกัน เมื่อประสบชัยชนะจากภัยที่คุกคามแล้วการรวมกันดังกล่าวก็จะสลายไป ในการรวมเข้าด้วยกันนั้นความแตกต่างของแต่ละฝ่าย และแม้แต่การบาดหมางก็ยังมิอยู่ แต่ในการเผชิญหน้าต่อภัยที่คุกคามร่วมกันของบุคคล กลุ่ม หรือสังคมต่าง ๆ ทำให้มารวมกันเสมือนกลุ่มเดียวกัน

กลวิธีนี้จะพบได้เสมอในยามสงคราม เมื่อชาติต่าง ๆ มารวมกันเพื่อเอาชนะชาติอื่น ๆ หรือกลุ่มชาติอื่น ๆ

องค์การ NATO และสนธิสัญญา Warsaw เป็นตัวอย่างของการรวมกันอย่างชั่วคราวในปัจจุบันนี้ ซึ่งการรวมตัวกันดังกล่าวเป็นผลมาจากการทำสงครามเย็นระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตรัสเซีย

3. การรวมกันเป็นบางส่วน (partial unification) บุคคล กลุ่ม หรือสังคมต่าง ๆ มารวมกันเพื่อบรรลุเป้าหมาย และป้องกันผลประโยชน์ต่าง ๆ ร่วมกัน การรวมกันดังกล่าว ลักษณะที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล กลุ่ม หรือสังคมต่าง ๆ ก็ยังคงมีอยู่ แต่การรวมกันนี้มักมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้รับความสำเร็จในเป้าหมาย หรือผลประโยชน์เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ตัวอย่างเช่น การรวมกันระหว่างกรรมกรเพื่อยกระดับสภาพการทำงานและรายได้ให้ดีขึ้น

กลวิธีในการถอนตัว (withdrawal strategies)

กลวิธีการถอน ใช้เมื่อแม้เข้าไปยุ่งเกี่ยวก็ไม่ได้รับสิ่งที่ประสงค์ หรือบุคคล กลุ่ม หรือสังคมที่บุคคล กลุ่ม หรือสังคมอื่นเข้าไปยุ่งเกี่ยวแล้ว บุคคล กลุ่ม หรือสังคมนั้นไม่ได้ปฏิบัติตามสัญญาหรือเมื่อเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับก็ยังไม่ได้รับความปลอดภัยจากการถูกคุกคาม เป็นต้น มีบ้างเหมือนกันที่เมื่อขอถอนตัวแล้วไม่ได้รับอนุญาตจากผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า ถ้าบุคคล กลุ่ม หรือสังคมหนึ่งได้เข้าไปมีส่วนร่วมอย่างจริงจังและมีความสัมพันธ์ที่สำคัญ การถอนตัวของบุคคล กลุ่ม หรือสังคมดังกล่าวย่อมคาดได้ว่ากลุ่มที่บุคคล กลุ่มหรือสังคมหนึ่ง ไปมีความสัมพันธ์ด้วย จะได้รับผลกระทบกระเทือนอย่างรุนแรง กลวิธีในการถอนตัวประกอบด้วย (1) การถอนตัว (2) การถอนตัวแบบพิธีการ (3) การสลายตัวของกลุ่ม (Paul Sites : 1975 ; p.64)

1. การถอนตัว (physical withdrawal) เกี่ยวข้องกับบุคคล กลุ่ม หรือสังคมหนึ่ง ๆ ถอนตัวโดยสิ้นเชิงจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล กลุ่ม หรือสังคมอื่น

2. การถอนตัวแบบพิธีการ (ritual withdrawal) เจื่อนไขการถอนตัวแบบนี้ไม่เหมือนกับการถอนตัวจากการมีความสัมพันธ์โดยสิ้นเชิง กล่าวคือ บุคคล หรือกลุ่ม ยังคงอยู่ในกลุ่ม หรือองค์การ และเขายังกระทำผลประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อตนเอง ซึ่งที่จริงแล้วเขาอยู่ในกลุ่มแต่เพียงตัว ส่วนจิตใจไม่ได้อุทิศให้กลุ่ม ตัวอย่างเช่น กรรมกรไปทำงานแต่ไม่ได้สนใจเกี่ยวกับงานของเขา นักศึกษาที่เข้าไปในชั้นเรียน แต่ก็ไม่สนใจศึกษาเล่าเรียน ทั้งกรรมกรและนักศึกษาที่กำลังปฏิบัติตนตามกลวิธีถอนตัวแบบพิธีการเป็นกลไกในการควบคุมนายจ้างและครูอาจารย์แบบหนึ่ง

3. การสลายตัวของกลุ่ม (group disbandment) อาจใช้เป็นเสมือนกลวิธีในการ “ถอน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความปลอดภัยหรือเพราะว่ากลุ่มไม่มีประโยชน์ต่อไปอีกแล้ว ตัวอย่างเช่น หลังจากการปฏิวัติกลุ่มเก่าต่าง ๆ ที่ถูกมองว่าจะคุกคามการปกครอง หรือผู้ปกครองใหม่ กลุ่มอาจจะทำการสลายตัวเพื่อความปลอดภัยของสมาชิกกลุ่มเอง จะเห็นได้จากภายหลังการปฏิวัติในประเทศสหภาพโซเวียตรัสเซีย กลุ่มศาสนาต่าง ๆ ได้สลายตัวไป หรืออีกนัยหนึ่งกลุ่มต่าง ๆ อาจจะสลายตัวไปเพราะว่าเป้าหมายต่าง ๆ ได้บรรลุผลสำเร็จแล้ว หรือพิจารณาแล้วเห็นว่า แม้จะเป็นกลุ่มต่อไปก็ไม่สามารถสนองความต้องการของกลุ่มได้ อนึ่ง กลุ่มต่าง ๆ อาจจะสลายตัวเพื่อตั้งกลุ่มใหม่ก็ได้

กลวิธีต่าง ๆ ในการควบคุมและจัดระเบียบสังคมดังกล่าวแล้ว 7 ประการใหญ่ ๆ ซึ่งได้แก่กลไกทางวัฒนธรรม การแลกเปลี่ยน กฎระเบียบ กลอุบาย การบังคับ การรวมกำลัง และการถอนตัว เป็นกลไกที่มีผลต่อการจัดระเบียบและการควบคุมทั้งสิ้น ได้มีการใช้กลวิธีต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วในระดับต่าง ๆ และอาจจะใช้ทุกกลวิธี หรือบางกลวิธีในการควบคุมกลุ่ม บุคคล หรือสังคมต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น กลวิธีบังคับได้ใช้อย่างกว้างขวางในสังคมที่ปกครองในระบบเบ็ดเสร็จการเบ็ดเสร็จมากกว่าสังคมที่มีการปกครองในระบบประชาธิปไตย ซึ่งในสังคมที่มีการปกครองในระบบประชาธิปไตยมักใช้กลวิธี อุบายต่าง ๆ อย่างมากในสังคมขนาดเล็กและสังคมที่มีความซับซ้อนน้อยมักจะใช้กลไกทางวัฒนธรรม เพราะว่าสังคมเหล่านั้นมีการแบ่งงานที่จำกัด และไม่มีทางเลือกใช้กลไกอื่น ส่วนประชาชนในสังคมสมัยใหม่หรือสังคมซับซ้อนที่มีการแบ่งงานมากมาย มักจะใช้กลวิธีหรือกลไกการแลกเปลี่ยนกฎระเบียบ และกลอุบาย ในสังคมที่ประกอบด้วยประชากรที่มีลักษณะแตกต่างกันมักจะใช้กลวิธีร่วมกันและกลวิธีการแลกเปลี่ยน

การอบรมทางสังคมกับการควบคุมทางสังคม (social control and socialization)

คำว่า socialization นักวิชาการได้ให้ความหมายเป็นภาษาไทยไว้ต่าง ๆ กันมากมาย เช่น การเรียนรู้ทางสังคม การขัดเกลาทางสังคม การอบรมให้รู้ระเบียบสังคม การอบรมให้เรียนรู้สังคม สังคมภรณ์ สังคมประภีค และการอบรมทางสังคม เป็นต้น

การอบรมทางสังคมเป็นกระบวนการควบคุมซึ่งกันและกันที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคล (1) เกี่ยวกับตัว (ของเขา) เอง และลักษณะความเป็นตนเองของเขา และ (2) วิธีที่เขาจะไปมีความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ตลอดจนกระบวนการเรียนรู้เมื่อบุคคลได้เข้าไปในสถานการณ์ที่แปลกใหม่ เขาจะต้องเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อที่จะปฏิบัติตนได้ถูกต้องและเหมาะสมเพื่อความควบคุมการสนองตอบของบุคคลอื่น ดังนั้น การอบรมทางสังคมจึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้น

ตลอดชีวิตของบุคคล บุคคลเรียนรู้ถึงวิธีการปฏิบัติตนในสถานการณ์ต่าง ๆ แต่ละขั้นของชีวิตที่แตกต่างกันไป การอบรมทางสังคมที่ต่อเนื่องกันดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็นของบุคคล เพื่อให้บุคคลจะสามารถควบคุมตนเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและเพื่อที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดระเบียบสังคม

การอบรมทางสังคม เกิดจากการที่บุคคลมาสัมพันธ์ทางสังคมหรือมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social interaction) แล้วทำให้พฤติกรรมของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปตามความคาดหวังหรือบรรทัดฐานของบุคคลอื่นที่เป็นสมาชิกอยู่ การอบรมทางสังคมนั้นมีลักษณะเป็นกระบวนการควบคุมซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมถึงการเรียนรู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงว่าบุคคลควรจะทำอะไรในเรื่องของตนเองและจะปฏิบัติตนอย่างไรในสถานการณ์หนึ่ง ๆ เมื่อมีการปะทะสังสรรค์ทางสังคมเกิดขึ้น

จากการที่กล่าวว่า การอบรมทางสังคมเป็นกระบวนการควบคุมซึ่งกันและกันก็เพราะว่าขณะที่บุคคลได้รับการอบรมทางสังคมจากบุคคลอื่น ๆ นั้น บุคคลอื่น ๆ ก็ได้รับการอบรมทางสังคมจากบุคคลนั้นด้วย

การอบรมทางสังคม 2 ประเภทใหญ่ ๆ (Paul Sites : 1975 ; p.41-42) ที่สำคัญคือ

1. การอบรมทางสังคมขั้นปฐมภูมิ (primary socialization) การอบรมทางสังคมดังกล่าวจะปรากฏตั้งแต่ทารกได้เป็นสมาชิกของสังคม เริ่มตั้งแต่ครอบครัวทำหน้าที่ในการให้การอบรมสั่งสอนเด็ก ครอบครัวเตรียมตัวเด็กให้พร้อมที่จะเข้าร่วมกับคนอื่นในโลกกว้าง ครอบครัวเป็นผู้อบรมสั่งสอนเรื่องความรัก หน้าที่ และสิทธิต่าง ๆ สอนให้เข้ากับคนอื่น ๆ ในสังคมได้

2. การอบรมทางสังคมขั้นทุติยภูมิ (secondary socialization) จะเกิดเมื่อบุคคลได้ผ่านกระบวนการอบรมทางสังคมขั้นปฐมภูมิแล้ว และต้องการเข้ากลุ่มสังคมหรือเปลี่ยนสภาพทางสังคม เช่น การเลื่อนชั้นทางสังคม จากชนชั้นต่ำเป็นชนชั้นกลาง เขาก็จะได้รับการอบรมทางสังคม

รูปแบบของการอบรมทางสังคมทั้งสองประเภทข้างต้น เป็นกลไกควบคุมสังคมทางวัฒนธรรมที่สำคัญและใช้อย่างแพร่หลายกว้างขวาง เพราะระเบียบแบบแผนอันเป็นแนวทางปฏิบัติหรือที่เรียกว่า บรรทัดฐานทางสังคม ได้กำหนดไว้โดยสมาชิกกลุ่มที่มีอยู่ และสิ่งดังกล่าวเป็นที่เห็นพ้องต้องกันระหว่างสมาชิกซึ่งได้รับการอบรมให้เรียนรู้ทางสังคมมาก่อน

เพื่อให้ระบบสังคมดำเนินต่อไปได้ไม่สูญสลายไป และเพื่อประโยชน์ต่อสาธารณะ จึงได้มีการกำหนดบรรทัดฐาน ค่านิยม และอื่น ๆ อบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่ โดยสมาชิกเก่าจะพยายามติดตามการยอมรับของสมาชิกใหม่ต่อสิ่งที่กลุ่มสอนให้ และโดยที่สมาชิกใหม่ต้องการ

เป็นสมาชิกกลุ่ม ดังนั้น อำนาจของเขาจึงถูกสมาชิกเก่าควบคุม ซึ่งเป็นผลให้พฤติกรรมของสมาชิกใหม่ถูกควบคุมโดยสมาชิกเก่า

สิ่งที่ให้การอบรมทางสังคมมีอำนาจเป็นเสมือนกลไกการควบคุมมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับระดับความสนใจของสมาชิกใหม่ที่จะมาเป็นสมาชิกกลุ่ม สำหรับทารกเกิดใหม่ ระดับความสนใจสูงมาก เพราะว่าเขาต้องอาศัยบิดามารดาในการมีชีวิตรอด สิ่งที่เขาต้องการจากบิดามารดาไม่ใช่แค่เพียงการได้รับความสงสารและรางวัลทางอารมณ์ที่จำเป็น เช่น ความรัก ความเอ็นดูเท่านั้น แต่เขาต้องการอาหารและการได้รับการปกป้องให้พ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ อีกด้วย ทั้งนี้เพราะว่าทารกโดยทั่ว ๆ ไปมีทางเลือกที่จำกัด อันเนื่องมาจากปัจจัยทางชีวภาพและร่างกายที่ต้องพึ่งพาอาศัยบิดามารดา ถ้าสมาชิกใหม่ได้ปฏิบัติตามกลไกการอบรมทางสังคมที่กลุ่มกำหนดให้ เขามีสิทธิที่จะเรียกร้องสิ่งที่เขาควรจะได้รับ และมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับจากสมาชิกกลุ่มเมื่อเขาปฏิบัติตาม ดังนั้น กลไกอบรมทางสังคมจึงเป็นการพยายามที่จะควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกใหม่ การอบรมทางสังคมมองได้สองนัยคือ อาจมองในแง่ของสมาชิกเก่าควบคุมสมาชิกใหม่ และสมาชิกใหม่ควบคุมสมาชิกเก่า ทั้งนี้เพราะเมื่อสมาชิกใหม่กลายมาเป็นส่วนหนึ่งในโครงสร้างของกลุ่ม เขาย่อมมีอำนาจในการควบคุม ดังนั้น การควบคุมจึงเป็นการควบคุมซึ่งกันและกัน (reciprocal control)

กลุ่มสังคมกับการควบคุมทางสังคม (social control and social groups)

ช่วงชีวิตของเรานับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายได้เกี่ยวพันและผ่านกลุ่มต่าง ๆ มากมาย กล่าวคือ เราเกิดในกลุ่มสังคมที่เรียกว่า ครอบครัว อันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่เราใกล้ชิดและเป็นกลุ่มที่ให้การอบรมทางสังคมแก่เรา และที่ที่เราเกิดในปัจจุบันส่วนมากเราเรียกว่า โรงพยาบาล ซึ่งก็เป็นกลุ่มทางการที่ใหญ่กลุ่มหนึ่ง ตลอดช่วงชีวิตของเรากลุ่มเป็นที่ที่ซึ่งก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ อันส่งผลให้เกิดลักษณะของตนเองและเป็นที่ที่ซึ่งเราพบความหมายของปัจเจกบุคคลหรือทำให้ปัจเจกบุคคลมีความสำคัญ สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ใช้กลไกควบคุมสังคมแตกต่างกัน ในการสร้างระบบความสัมพันธ์ (patterns of interaction) การที่สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ใช้กลไกควบคุมทางสังคมที่แตกต่างกันก่อให้เกิดกลุ่มประเภทต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน

กลุ่มทางสังคมสามารถจำแนกออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ชนิด คือกลุ่มที่เป็นทางการ (formal groups) และกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (informal groups) ซึ่งแต่ละประเภทยังจำแนกออกเป็นชนิดย่อย ๆ ได้อีก กล่าวคือ กลุ่มชนิดย่อยของกลุ่มที่ไม่เป็นทางการรวมถึงกลุ่มปฐมภูมิ (primary group) เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อนสนิท (congeniality groups) เช่น กลุ่มสภากาแฟ (cliques) และกลุ่มเพื่อน (friendship group) กลุ่มชนิดย่อย ๆ ของกลุ่มที่เป็นทางการรวมถึงสมาคมที่เป็นสมาชิกโดยสมัครใจ (voluntary associations) เช่น กลุ่มหรือสมาคมครู-ผู้ปกครอง และที่สำคัญที่สุดก็คือกลุ่มราชการ (bureaucrasies)

ความแตกต่างระหว่างกลุ่มทางการและกลุ่มไม่เป็นทางการ : ลักษณะ

กลุ่มทางการ (formal groups) มักเป็นกลุ่มที่มีสมาชิกเป็นจำนวนมาก และลักษณะความสัมพันธ์ความใกล้ชิดชนิด "วิสาสา ปรมา ญาติ" หรือความใกล้ชิดเป็นญาติอย่างยิ่ง (บรรพต วีระชัย : 2520 ; หน้า 185) มีน้อยหรือไม่มีเลย การผูกพันทางอารมณ์หรือความรู้สึกในกลุ่มเบาบางมาก ความสัมพันธ์มักเป็นไปในรูปที่ไม่ถือบุคคลเป็นหลัก ความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่มมักเป็นไปตามกลไกเกี่ยวกับกฎระเบียบ กลไกในการควบคุมสมาชิกกลุ่มประเภทอื่น ๆ ก็มักนำมาใช้บ้างเหมือนกัน แต่ตามปกติแล้วมักใช้กลไกเกี่ยวกับกฎระเบียบเสมอ

กลุ่มแบบไม่เป็นทางการ (informal groups) ได้แก่กลุ่มปฐมภูมิซึ่งเป็นกลุ่มขนาดเล็ก มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนม มีความสัมพันธ์ทางอารมณ์และมีความรู้สึกต่อกัน โดยไม่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์โดยตรง เป็นความใกล้ชิดแบบ "วิสาสา ปรมา ญาติ" หรือความใกล้ชิดเป็นญาติอย่างยิ่ง

สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะของกลุ่มทางสังคมขอให้นักศึกษาดูได้จากบทที่เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว

กลไกในการควบคุมของกลุ่มทางการและกลุ่มไม่เป็นทางการ

ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างกลุ่มไม่เป็นทางการและกลุ่มทางการ คือกลุ่มที่มีโครงสร้างแบบไม่เป็นทางการ ไม่ใช้กลไกควบคุมสังคมประเภทกฎระเบียบ ส่วนกลุ่มที่มีโครงสร้างแบบทางการมักใช้กลไกเกี่ยวกับกฎระเบียบเสมอ โดยมีกฎระเบียบที่เป็นลายลักษณ์อักษรใช้ควบคุมพฤติกรรมสมาชิก โดยมักกำหนดตำแหน่งหน้าที่ภายในโครงสร้างของกลุ่ม เช่น มีประธาน เลขานุการ กรรมการและสมาชิกกลุ่มคาดหวังว่าสมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ จะปฏิบัติตามกฎระเบียบที่วางไว้ นอกจากนั้นขั้นตอนที่จะเป็นสมาชิกกลุ่มแบบทางการมีเงื่อนไขต่าง ๆ กำหนดไว้ ผู้ที่ต้องการเป็นสมาชิกก็ต้องปฏิบัติตามขั้นตอนที่กลุ่มกำหนด

การใช้กลไกควบคุมระหว่างกลุ่มทางการและกลุ่มไม่เป็นทางการก็แตกต่างกันไป ตัวอย่างเช่น กลไกในการแลกเปลี่ยนกลุ่มทางการใช้บ่อยมากกว่ากลุ่มไม่เป็นทางการ กลไกกลอุบายและกลไกการรวมตัวเข้าด้วยกันใช้ทั้งกลุ่มทางการและกลุ่มไม่เป็นทางการ กลไกทางวัฒนธรรมใช้ทั้งกลุ่มทางการและกลุ่มไม่เป็นทางการ แต่กลุ่มแบบไม่เป็นทางการมีแนวโน้มใช้มากกว่ากลุ่มแบบทางการ กลไกการถอนตัวใช้บ่อยในกลุ่มทางการ กลไกบังคับใช้ทั้งกลุ่มทางการและกลุ่มไม่เป็นทางการ

เรื่องการควบคุมทางสังคมยังมีหัวข้อที่น่าสนใจอีกมาก อาทิเช่น สื่อสารมวลชนกับการควบคุมทางสังคม สถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันทางสังคม สถาบันทางเศรษฐกิจ และสถาบันทางการเมืองกับการควบคุมทางสังคม บทบาทของสหประชาชาติกับการควบคุมทางสังคม เป็นต้น ผู้ที่สนใจศึกษารายละเอียดได้จากหนังสือต่าง ๆ ที่อ้างอิงไว้ท้ายบทนี้ และวิชาทางสังคมวิทยา มานุษยวิทยาระดับสูงที่เกี่ยวข้อง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

1. บรรพต วีระสัย, *สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2520, หมายเลขการพิมพ์ 20141)
2. ประสาท หลักศิลา, *สังคมวิทยา* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2514)
3. ไพฑูรย์ เครือแก้ว, *ลักษณะสังคมไทย* (กรุงเทพฯ : จัดพิมพ์โดย บริษัท สามัคคีธรรม บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ธงไทย, 2513)
4. อานนท์ อภาภิรม, *มนุษย์กับสังคม สังคมและวัฒนธรรมไทย* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2525)

ภาษาอังกฤษ

5. Alvin L. Bertrand, *Basic Sociology* (New York : Meredith Publishing Company, 1967)
6. Gerhard Lenski and Jean Lenski *Human Societies, An Introduction to Macrosociology*, (New York MacGraw-Hill Book Company, 1974)
7. Kimball Young, *Handbook of Social Psychology*, (London, Routledge & Kegan Paul Ltd., Revised Edition 1975, reprinted 1960, 1963)
8. Paul Sites, *Control and Constraint an Introduction to Sociology* (New York : Macmillan Publishing Co., Inc, 1975)
9. Robert Bierstedt, *The Social Order*, Fourth Edition, (New York : MacGraw-Hill, inc., 1974)

อ้างอิงสองทอดภาษาไทยภาษาอังกฤษ

10. จีรพรรณ กาญจนะจิตรา, *การพัฒนาชุมชน* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520) อ้างถึง Richard T, Lapierre, *A Theory of Social Control* (New York : McGraw-Hill Book Company, 1954)
11. บรรพต วีระสัย, *สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา* อ้างถึง Horton and Hunt หน้า 57
12. บรรพต วีระสัย, *สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา* อ้างถึง Paul H. Landis, *Introductory Sociology* p.16 (New York : Ronald, 1958)
13. บรรพต วีระสัย, *สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา* อ้างถึง H.P. Fairchild, *Dictionary of Sociology and Related Sciences*. (Littlefield, 1959)

14. บรรพต วีระสัย, *สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา* อ้างถึง John and Mavis Biesanz
15. บรรพต วีระสัย, *สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา* อ้างถึง M.Sherif, *The Psychology of Social Norms*, 1936
16. บรรพต วีระสัย, *สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา* อ้างถึง Routledge and Kegan Paul, *A Dictionary of Sociology*, หน้า 125-126, 1968
17. อานนท์ อากาภิรม, ใน *มนุษย์กับสังคม สังคมและวัฒนธรรมไทย* อ้างถึง ประเสริฐ แยมกสินหึ่ง *การจัดระเบียบทางสังคม*, (คำบรรยายวิชาสังคมวิทยา แผนกวิชาสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หน้า 3)
18. Alvin L. Bertrand. *Basic Sociology*, อ้างถึง Don Martindale, *American Society* (Princeton, New Jersey, Van Nostrand, 1960) p.364
19. Alvin L. Bertrand. *Basic Sociology*, อ้างถึง Harry C. Bredemeier and Richard M. Stephenson, *The Analysis of Social Systems* (New York : Holt, Rinehart and Winston, 1962) p.146
20. David A. Schulz and Stanley F. Rodgers, *Marriage, The Family and Personal Fulfillment*. (New Jersey, Englewood Cliffs, Prentice-Hill, Inc. 1975) อ้างถึง Abraham Maslow, *Toward a Psychology of Being*, p.155
21. Paul Sites, *Control and Constraint*, อ้างถึง Blau, Peter M., *Exchange and Power in Social Life*, (New York : Wiley, 1964 p.88)
22. Paul Sites, *Control and Constraint*, อ้างถึง Goffman Erving, *The Presentation of Self in Everyday Life*. (Garden City, N.Y. : Doubleday, 1959)
23. Paul Sites, *Control and Constraint and Introduction to Sociology* อ้างถึง Tylor, Sir Edward Burnett, *Primitive Culture*, (New York : Brentano's 1924)
- 24 Paul Sites, *Control and Constraint*, อ้างถึง William Graham Sumner, *Folkways* (New York : Dover, 1959 พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ 1906)

role conflict

(ความขัดแย้งทางบทบาท)

ใช้ 2 อย่าง คือ

1. เป็นความต้องการที่แข่งขันในตัวบุคคลหนึ่ง ๆ เนื่องจากมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น ทำให้เกิดพฤติกรรมที่แย้งกันในตนเอง ตัวอย่างเช่น เป็นครูสอนจิตวิทยา แต่น้องสาวสอบวิชานี้และขอคำแนะนำเรื่องข้อสอบ

2. เป็นประสบการณ์ที่ทำให้เกิดความตึงเครียดในบุคคล เพราะพฤติกรรมของบุคคลที่จะมีบทบาทนั้นไม่ลงรอยกันกับบทบาทของคนอื่น เช่น ปีศาจเป็นตำรวจ แต่ถูกเป็นขโมย